

T.C.
BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM ANABİLİM DALI
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

CİNSİYET, MESLEK GRUBU, YAŞ VE EĞİTİM DÜZEYİ
DEĞİŞKENLERİNİN, BİREYLERİN BATIL İNANÇLARA SAHİP
OLMA DÜZEYLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
CEYDA TUNÇEL

TEZ DANIŐMANI
DOÇ. DR. RECEP TAYFUN

ANKARA-2013

Ceyda Tunçel tarafından hazırlanan “Cinsiyet, Meslek Grubu, Yaş ve Eğitim Düzeyi Değişkenlerinin, Bireylerin Batıl İnançlara Sahip Olma Düzeyleri Üzerindeki Etkileri” adlı bu çalışma jürimizce Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Kabul (sınav) Tarihi:/...../.....

(Jüri Üyesinin Unvanı, Adı-Soyadı ve Kurumu):

İmzası

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Özcan Yağcı

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Andaç Demirtaş Madran

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Recep Tayfun

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

..... / / 20...

Prof. Dr. Doğan TUNCER

Enstitü Müdürü

ÖZET

Günümüzde oldukça yaygın olan batıl inançların varlığı, toplum içerisinde bir tabu olarak görülmekte ve diğer disiplinlerle olan ilişkileri de göz önünde bulundurularak, birçok açıdan tartışılmaktadır. Bu çalışmanın temel amacı, bilim ve teknolojinin geliştiği toplumlarda, bireylerin batıl inançlara inanma düzeylerini; cinsiyet, meslek grubu, yaş ve eğitim düzeyleri yönünden incelemek ve aralarındaki ilişkiyi ortaya çıkarmaktır.

Araştırmanın örneklemini kartopu örnekleme yoluyla ulaşılan toplam 210 katılımcı oluşturmaktadır. Veri toplama araçları, en az üniversite mezunu olan ve farklı meslek gruplarında çalışan katılımcılara ulaştırılmıştır. Araştırma kapsamında katılımcılara, Demografik Bilgi Formu ile Batıl İnançlar Ölçeği uygulanmıştır.

Veri toplama araçları ile elde edilen verilerin, yapılan KMO testi sonucunda faktör analizine uygunluğu tespit edilmiştir. Ardından yapılan Bartlett Küresellik testi ile değişkenler arasındaki ilişkiler incelenerek, bulgular değerlendirilmiştir. Veriler SPSS 20 istatistik paket programında analiz edilmiş, ortaya çıkan istatistiksel sonuçlar ise 0.05 hata payı da göz önünde bulundurularak, tablolar halinde çalışmaya eklenmiştir.

Araştırma sonucunda elde edilen veriler doğrultusunda, bireylerin batıl inançlara sahip olma düzeyleri ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanında katılımcıların, meslek, yaş ve eğitim düzeyleri ile batıl inançlara sahip olma düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı da belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Batıl inanç, Mit, Kültür, İnanç

ABSTRACT

The presence of superstitions, which are very common in this age, is regarded as a taboo within the society and much discussed through various perspectives taking into account its interdisciplinary relations. The main purpose of this work is to examine the levels of belief in superstitions in such societies as are developed in the areas of science and technology based on the individuals' sexes, occupations, ages and educational backgrounds, and to reveal the relationship between them.

The sampling of the research consists of a total of 210 participants who were reached via snowball sampling. The data collecting tools were delivered to the participants who were at least university graduates from various occupations. Throughout the research, the Demographic Information Form and the Superstitions Scale were applied to the participants.

The data collected with the data collecting tools have been determined to comply with the factor analysis as a result of KMO test conducted. With the help of the Empirical Test of Barlett conducted afterwards, the relationships among the variables have been examined and the findings have been evaluated. The data have been analyzed in the statistical packet program SPSS 20 and, taking into account the error margin of 0.05, the statistical results obtained have been added to the work as tables.

In accordance with the results obtained at the end of the research, it has been observed that there is a meaningful relationship between the individuals' levels of belief in superstitions and their sexes. In addition, it has been also observed that there are no meaningful relationships between their levels of belief in superstitions and their occupations, ages, and educational backgrounds.

Keywords: Superstitions, Myth, Culture, Belief

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT	II
İÇİNDEKİLER.....	III
TABLolar LİSTESİ	V
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM I. BATIL İNANÇ KAVRAMININ ÇEŞİTLİ DİSİPLİNLER AÇISINDAN ELE ALINIŞ BİÇİMLERİ VE GÜNÜMÜZ BATIL İNANÇLARININ MİTOLOJİK TEMELLERİ.....	6
1.1. Batıl İnanç Kavramı.....	6
1.1.1. Batıl İnanca Dini Bakış Açısı.....	16
1.1.2. Batıl İnanca Psikolojik Bakış Açısı.....	21
1.1.3. Batıl İnanca Sosyolojik Bakış Açısı.....	27
1.1.4. Batıl İnanca Antropolojik Bakış Açısı	32
1.2. Günümüzde Batıl İnançlar	36
1.3. Günümüzde Batıl İnançların Mitolojik Temelleri	43
BÖLÜM II. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE BULGULAR.....	49
2.1. Araştırmanın Yöntemi, Kapsamı ve Veri Toplama Teknikleri	49
2.1.1. Katılımcılar	49
2.1.2. Veri Toplama Araçları	49
2.1.2.1. Demografik Bilgi Formu.....	50
2.1.2.2. Batıl İnançlar Ölçeği	50
2.1.3. İşlem.....	51
2.2. Bulgular.....	52
2.2.1. Katılımcıların Cinsiyetleri ile Batıl İnançlara Sahip Olma Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular	53

2.2.2. Katılımcıların Meslekleri ile Batıl İnançlara Sahip Olma Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular	53
2.2.3. Katılımcıların Yaşları ile Batıl İnançlara Sahip Olma Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular	55
2.2.4. Katılımcıların Eğitim Düzeyleri ile Batıl İnançlara Sahip Olma Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular	56
BÖLÜM III. TARTIŞMA VE SONUÇ	57
3.1. Katılımcıların Batıl İnançlara Sahip Olma Düzeyleri ile Cinsiyetleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular	57
3.2. Katılımcıların Batıl İnançlara Sahip Olma Düzeyleri ile Meslekleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular	58
3.3. Katılımcıların Batıl İnançlara Sahip Olma Düzeyleri ile Yaşları Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular	59
3.4. Katılımcıların Batıl İnançlara Sahip Olma Düzeyleri ile Eğitim Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular	60
3.5. Sonuç	62
KAYNAKÇA	67
EK-1 DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU	78
EK-2 BATIL İNANÇLAR ÖLÇEĞİ	79

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Batıl İnançlar Ölçeği Varyans Açıklama Oranı	50
Tablo 2: Maddelere Ait Faktör Yükleri	51
Tablo 3: Güvenilirlik Sonuçları	52
Tablo 4: Alt Boyutlar Bakımından Kadınlar ile Erkekler Arasındaki Farkların İncelenmesi	53
Tablo 5: Alt Boyutlar Bakımından Farklı Meslek Gruplarındaki Kişiler Arasındaki Farkların İncelenmesi	54
Tablo 6: Alt Boyutlar Bakımından Farklı Yaş Gruplarındaki Kişiler Arasındaki Farkların İncelenmesi	55
Tablo 7: Alt Boyutlar Bakımından Farklı Eğitim Düzeylerindeki Kişiler Arasındaki Farkların İncelenmesi	56

GİRİŞ

Binlerce yıl önce mit formunda ortaya çıkan batıl inançlar, bugün hala insanlar üzerinde etkisini sürdürmeye devam etmektedir. Yaşamın sınırlarının insanlar üzerinde oluşturduğu merak dürtüsü, talihsizliklerle baş etme isteği ve karşılaşılan her durumda daha iyiye sahip olma ya da çaresizliğin üstesinden gelme beklentisi, bireylerin batıl inançlara karşı duydukları ihtiyacın temelini oluşturmaktadır (Akova, 2011: 126). Hayatın her anında ortaya çıkabilen batıl inançlar, aynı zamanda bireyleri yönlendiren, etkileyen ve yaşama değer katan bir kavramdır (Özgüven, 2013: 111-112). Bu açıdan bakıldığında batıl inançların, kültür içerisinde var olan bir değer niteliği taşıdığı da söylenebilmektedir.

Yapılan birçok dini, sosyolojik, psikolojik ve antropolojik çalışma, dünyayı anlamlı kılan kültür öğelerinin devamlılığını ortaya koyarken, değişmeyen davranış biçimleri ve inançlar arasında, batıl inançlara da yer vermektedir. Ortak kullanımına rağmen batıl inançlar, disiplinler içerisinde oldukça geniş bir alanı kapsamaktadır (Lewis, 1918: 7). Günümüzdeki popüler tanımıyla batıl inançlar, kara kedi görmek, ayna kırmak ya da dört yapraklı yonca gibi unsurlarla ilişkilendirilirken, gerçek anlamıyla ise bilimsel olmayan alanlarda, inançlar doğrultusunda varlık gösteren hurafeler olarak bilinmektedir (Keurst, 1938: 226).

Theodor Adorno tarafından 1950 yılında yayınlanan “The Authorian Personality” adlı eserde, batıl fenomenler üzerine hazırlanan bir rapora yer verilmiş ve batıl inançlar, bireyin kaderinin mistik ya da fantastik özellikleri olan dış etmenler tarafından belirlenmesine yönelik inançlar olarak tanımlanmıştır (Akt. Scheidt, 1973: 1159). Başkaları tarafından kontrol edilen dış etmenlerin yanı sıra, batıl inançlı bireylerin sorumluluklarının genel anlamda yön değiştirdiğine de vurgu yapılmıştır. Buna göre olayların nedenlerinin kader ya da şans gibi batıl inançlar olduğunu düşünen bireyler, kendi eylemleri sonucunda gelişen durumların varlığını algılayamamaktadır.

Bireylerin duygu ve davranışları üzerindeki etkisi nedeniyle batıl inançların incelenmesi ve insanların batıl inançlara karşı tutumlarının belirlenmesi de önem taşımaktadır. Peterson tarafından yapılan bilimsel araştırmalar batıl inançlara yönelik eğilimin, insanların dışarıya karşı geliştirdikleri bir kontrol merkezi ve kendi kendilerine yeterlilik düzeylerinin düşüklüğü ile ilişkili olduğunu göstermektedir (Akt. Arslan, 2004: 13). Bunun yanında çoğunlukla gelecek kaygısına ve meydana gelecek kötü olaylara karşı alınan bir tedbir niteliğinde kullanılan batıl inançların, insanlardaki korku ve kaygı düzeyini azalttığı da, yapılan çalışmalar sonucunda gözlemlenmiştir.

Batıl inançların faydalarına yönelik yapılan araştırmalar, bu inançların temel fonksiyonlarını da ortaya koymaktadır (Saenko, 2005: 86-7). Buna göre batıl inanç ve pratikleri, kişilerin batıl inançlar sayesinde;

- Davranışlarını planladıklarına ve olay ya da durumları değiştirme ya da kontrol etme gücüne sahip olduklarına inandıkları kontrol fonksiyonuna,
- Sayesinde gelecekte meydana gelecek olayları tahmin etme imkanına sahip olduklarına inandıkları bilişsel fonksiyona ve
- Evlilik ya da çocuk sahibi olmak gibi önemli kararları verdikleri süreçlerde, kendilerine duygusal anlamda bir destek gördüklerine inandıkları duygusal savunma fonksiyonuna sahiptir.

“The Encyclopedia Metropolitana” ise, batıl inançları dört farklı yorumla tanımlamıştır (Akt. Napier, 2008: 14-15). Buna göre; din konularında aşırıya kaçan ya da onaylanmayan törenler, başıboş ibadetler, anlamsızca duyulan hürmetler, gereksiz ve olumsuz yönde yönetilen takıntılar olarak değerlendirilen batıl inançlar, açıklaması olmayan doğal görüngüler ve objelerle kurulan mantıksız ilişkilerdir. Batıl inançların din konusu ile ortak ele alınması durumu, araştırmacıların dinin kendi doğası içerisinde göz önünde bulundurmaları gereken yeni bir bakış açısına dikkat çekmiştir (Lewis, 1918: 7). Barro ve McClearly (2002: 33) ise yaptıkları araştırma sonucunda, batıl inanç ve din inancının birbirinden çok farklı olduklarını ortaya koymuş ve aslında din inancının, batıl

inançların aksine artan eğitim ve kültürle uyum içinde ortaya çıkan, rasyonel bir unsur olduğunu vurgulamıştır.

Batıl inançlar, genellikle iyi şansa sahip olmak ya da kötü şansını yok etmek amacıyla kullanılmakta, hem kültürel hem de kişisel bakımdan sınıflandırılmaktadır (Block ve Kramer, 2009: 162). Buna göre kültürel bakımdan ayrılan batıl inançlar arasında, Çin kültüründe 4 sayısının, Amerika kültüründe ise 13 sayısının uğursuz sayılması örnek gösterilebilirken, kişisel bakımdan yapılan sınıflandırmada ise, bireylerin şans getirdiğine inandıkları objeleri kullanma eğilimleri batıl inanç dolayımı eylemlere örnek olabilmektedir. Bunun yanında batıl inançlar için; her kültürde yaygın olan, evrensel batıl inançlar, yalnızca belli bir kültüre ait batıl inançlar ve belli bir gruba ya da kesime ait batıl inançlar olmak üzere üç maddelik bir sınıflandırma yapmak da mümkündür (Arslan, 2004: 11).

Gerçekle ilgisi olmayan ve temelinde irrasyonel düşünce yapısı olduğu bilinen hikayeler olarak ortaya çıkan batıl inançların, yüzyıllar boyunca toplumlarda varlık göstermesi ve kolektif bir yapıda ortaya çıkması, etkisini ve önemini gözler önüne sermektedir (Sinanoğlu ve Sinanoğlu, 2012: 243). Bununla beraber sosyo-kültürel ve psikolojik boyutları ile gelişmiş toplumlarda da batıl inançların, insanların tutum ve davranışları üzerinde etkisi olduğu, yapılan araştırmalar sonucunda ortaya çıkmıştır (Karasahin 2007: 152).

Batıl inançlar, kendi içerisinde olumlu ya da olumsuz olarak algılanabilmektedir. Wiseman ve Watt çalışmaları sonucunda ortaya çıkardıkları “Paranormal İnanç Ölçeği”ne pozitif ve negatif batıl inançları da dahil etmiş, pozitif batıl inançlara bazı nesnelere şans getireceğine dair inancı, negatif batıl inançlara ise merdiven altında geçmenin kötü şans getireceğine dair inancı örnek vermiştir (Langston, 2011: 72). Bunun yanı sıra pozitif batıl inançların daha iyi anlaşıldığını da vurgulayan Wiseman ve Watt, pozitif ve negatif batıl inançların arasındaki farklılıklara da değinmiştir. Yapılan çalışmalarda bulunan önemli etkileşimler sonucunda, pozitif ya da negatif olmak üzere her iki tür batıl inancın da ele alınabilmesi adına, inanç sistemlerine yönelik teorik çalışma alanının daha da genişletilmesi gerektiğine dikkat çekilmiştir (Wiseman ve Watt, 2004: 1539).

İnsanların eğitim seviyesinin ve bilimsel yöntemlere karşı farkındalığının arttığı son yıllarda, eski zamanlardan kalma birçok batıl inancın sona erdiği düşünülmekte; ancak özellikle kırsal kesimlerde insanların, batıl inançların önemli bir kısmına hala sahip oldukları görülmektedir (Napier, 2008: 10). Buna ek olarak gelişmiş sanayi toplumlarında da geçerliliğini kaybetmeyen batıl inançlar için örnekler sunulmaktadır. Bu çalışmada da günümüz toplumlarında süregelen batıl inançlara değinilmesi ve insanların bu inançlara sahip olma düzeylerinin, çeşitli değişkenler yönünden incelenmesi amaçlanmaktadır.

Araştırmada özellikle dört temel soruya yanıt aranmıştır;

1. Kadınlar ile erkeklerin batıl inançlara sahip olma düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

2. Bireylerin batıl inançlara sahip olma düzeyleri ile meslekleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

3. Bireylerin batıl inançlara sahip olma düzeyleri ile yaşları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

4. Bireylerin batıl inançlara sahip olma düzeyleri ile eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Araştırmanın evrenini Türkiye’de yaşayan ve en az üniversite mezunu olan bireyler oluşturmaktadır. Örneklem ise, 2013 yılında, kartopu örneklem yoluyla Ankara ilinden seçilen 210 kişiden meydana gelmektedir. Araştırmada veri toplamak amacıyla katılımcılara; cinsiyet, meslek grupları, yaş ve eğitim düzeyini içeren soruların bulunduğu Demografik Bilgi Formu ile Batıl İnançlar Ölçeği uygulanmıştır.

Araştırma süresince ölçeklerin uygulandığı katılımcılara, e-posta ile ve yüz yüze iletişim yoluyla ulaşılmıştır. Elde edilen verilere uygulanan KMO testi ile veri yapılarının faktör analizi için uygun olduğu tespit edilmiştir. Sonrasında yapılan Bartlett Küresellik

Testi ile değişkenler arasındaki ilişkiler incelenmiş ve bulgular değerlendirilmiştir. Sonuçlar SPSS 20 istatistik paket programında analiz edilmiştir.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde batıl inanç kavramının tanımı yapılmış ve çeşitli disiplinler ile arasındaki ilişki incelenmiştir. Batıl inançların biçim ve etkileri göz önünde bulundurularak, özellikle din, psikoloji, sosyoloji ve antropoloji alanları içerisindeki varlığı üzerinde durulmuştur. Yine bu bölümde batıl inançların günümüzde kullanım biçimlerine değinilmiş ve Türkiye’de yaygın olan batıl inançlara da örnekler verilmiştir. Devamında ise günümüzde yaygın olan batıl inançlar, mitolojik temelleri ile karşılaştırılmıştır.

İkinci bölümde araştırmanın yöntemi, kapsamı ve veri toplama teknikleri açıklanmış, katılımcılara uygulanan “Demografik Bilgi Formu” ile “Batıl İnançlar Ölçeği” hakkında bilgi verilmiştir. Yine bu bölümde katılımcıların cinsiyetleri, meslekleri, yaşları ve eğitim düzeyleri ile batıl inançlara sahip olma düzeyleri arasındaki ilişkiye yönelik bulgular ortaya konulmuştur.

Üçüncü bölümde ise katılımcıların batıl inançlara sahip olma düzeylerine yönelik bulgular, benzer çalışmalarla karşılaştırılarak tartışılmış ve sonuca ulaşılmıştır.

BÖLÜM I

BATIL İNANÇ KAVRAMININ ÇEŞİTLİ DİSİPLİNLER AÇISINDAN ELE ALINIŞ BİÇİMLERİ VE GÜNÜMÜZ BATIL İNANÇLARININ MİTOLOJİK TEMELLERİ

Bu bölümde, batıl inanç kavramına ilişkin tanım ve açıklamalar, literatürde yer alan yaklaşımlarla birlikte sunulmakta; ardından batıl inançlar ile din, sosyoloji, psikoloji ve antropoloji arasındaki ilişkiler ele alınmaktadır. Yine bu bölümde, günümüzde yaygın şekilde kullanılan batıl inançlara örnekler verilmekte ve özellikle Türkiye’de uygulanmaya devam eden batıl inançlara dikkat çekilmektedir. Sonrasında ise batıl inançların mitolojik temelleri üzerinden yola çıkarak bugünkü kullanılan biçimlerine örnek verilmektedir.

1.1 Batıl İnanç Kavramı

Batıl inançlar, çeşitli nesne, eylem ya da mantıkdışı durumların, olayların gidişatını ve sonucunu etkilediğine ilişkin olarak öne sürülen inançlardır (Wang, Hernandez, Minor ve Wei, 2012: 712). Solomon ve Solomon (1994: 96), halk inanç ve pratiklerinin sözlü ifade biçimi olarak tanımladıkları batıl inançların, belirli bir dile, yapıya ve düşünsel karaktere sahip olduğunu vurgulamaktadır. Bir başka tanıma göre ise batıl inançlar, dinin özünde var olmayan, ancak dine sonradan dahil edilen ve toplumda dini inanç gibi kabul gören söz, fiil ve davranışların tümüdür (Tatlılıoğlu, 2000: 14).

Tarihsel olarak bakıldığında batıl inançlar, temelde antik kültürlerle bağlı unsurlar olarak ortaya çıkmakta ve dünyadaki hemen hemen bütün kültürlerde varlığını sürdürmektedir. Çağdaş kültürlerde yapılan yenilik aslında, batıl inançların içerisinde var olan özgün antik dinleri, günümüz dinleri haline getirmektir (Strauss, 1997: 254). Bunun yanında batıl inanç pratikleri ile çeşitli dini seremoniler, obsesyonel ritüeller ve hatta psikotik sanrılar arasındaki ilişki de, birçok gözlem sonucunda kabul edilmiş ve yorumlanmıştır (Marmor, 1994: 42). Irwin (2000), Jahoda (1969) ve Malinowski (1948)

gibi birçok araştırmacı, paranormal ve batıl inançların, kontrollü olma ihtiyacı duyan aşırı endişeli bireylerde, çevrelerinde algıladıkları belirsizliklerin üstesinden gelmek için ya da travmatik çocukluk deneyimleri sonrasında, kendini koruma mekanizması olarak ortaya çıktığını öne sürmüştür (Wiseman ve Watt, 2004: 1534).

Batıl inançlar genel olarak; bazı toplumlarda şans, bazı toplumlarda ise şanssızlık getirdiğine inanılan belirli eylem, renk, gün ve sayıları kapsamakta ve insanların sosyal yaşamı içerisinde önemli bir rol oynamaktadır (Farooq ve Kayani, 2012: 337). Evrensel bir olgu olan batıl inançlar, bölge ve kültürlere göre de farklılık göstermektedir. Değişkenliği sebebiyle batıl inançları doğanın bilinen yasalarına göre tutarsız olarak değerlendiren Vyse, aynı zamanda bu inançların rasyonel düşünce biçimine aykırı olduğunu da dile getirmiştir (Block ve Kramer, 2009: 162).

Çin kültüründen Avrupa kültürüne aktarılmadan hemen öncesinde, din içindeki olumsuz, ancak bütünleyici bir kategori olarak ifade edilen batıl inançlar, daha az ahlaki düzeni, daha fazla bağlılığı, ek olarak dindarlığı ve şans getireceğine inanılan işaretleri kutsamayı zorunlu kılmaktadır (Feuchtwang, 2010: 23). Bunun yanında insan bilimi tarafından planlanan evrimsel boyutta gelişme içerisinde var olan dini, vaat ettiği geleceğin gerçekleşmesi sonucu daha da gerileten batıl inançlar, geçmişten günümüze kültürel kalıntılar da bırakmaktadır.

Batıl inançlar her ne kadar farklı formlarda ortaya çıkmış olsalar da, olayların gidişatı ile mantıken hiç bir ilişkisi olmayan bir objenin, bir eylemin veya bir koşulun, söz konusu olayların sonucunu etkileyeceğine dair mantıkdışı inanışlar olarak tanımlanabilmektedir (Damisch, Stoberock ve Mussweiler, 2010: 1014). Katı tutumlar sergileyen bireyler bile kimi zaman inançları, duyuları ve akılları arasında çelişkide kalırken, kimi zaman da “yapmaktan zarar gelmez” mantığıyla inançları yalnızca geleneksel bir edim olarak ele alıp, uygulamaktadır. Buna göre sözlü ya da eylemsel olarak gerçekleştirilen tüm batıl inançlar, bireyin kendisinden emin olmasına, kendisine güvenmesine ve daha cesaretli hareket etmesine de yardımcı olmaktadır.

Dahası, batıl inançların insanların kişilik özellikleriyle de ilgili olduğunu vurgulayan Myers (1995: 489), en ilgi çekici özelliğin bu noktada denetim olduğunu vurgulamıştır. Buna göre kendi kaderlerini büyük ölçüde kontrol edebileceklerine inanan bireyler, içsel denetim odaklı olarak düşünülmekte, oysaki şansın ya da dış güçlerin kendi kaderlerini belirleyeceğine inanarak, dışsal denetim odaklı bir tutum sergilemektedir. Batıl inanç ve ritüellerin, özellikle belirsizlik durumunda kullanıldığını öne süren Malinowski de, bu inanç biçiminin insanlardaki kaygı düzeyini azalttığını öne sürmektedir (Wang, Hernandez, Minor ve Wei, 2012: 717).

Frazer (2007: 4), batıl inançları dört farklı grup altında toplamaktadır. Belirli ırklar arasında ve belirli zamanlarda ortaya çıkan batıl inançlar ile;

1. Devlet arasında güçlü bir ilişki vardır; özellikle krallık sistemiyle yönetilen devletlerde, sivil düzeni korumak açısından batıl inançlar kullanılmaktadır.
2. Özel mülkiyet arasında güçlü bir ilişki vardır; özellikle insanların kendi zevklerini devreye soktuğu zamanlarda batıl inançlar, bu zevklerin korunmasına katkıda bulunmaktadır.
3. Evlilik kurumu ile arasında güçlü bir ilişki vardır; özellikle evlilik olsun veya olmasın, cinsel ahlak kurallarının belirlenmesinde batıl inançların katkısı bulunmaktadır.
4. İnsan yaşamı arasında güçlü bir ilişki vardır; özellikle insan yaşamının güvenliği adına batıl inançlar kullanılmaktadır.

Günümüzde, geçmiş dönemlere oranla daha fazla bilgi, teknoloji ve daha gelişmiş bir eğitim düzeyi olmasına karşın, batıl inançlara olan ilgi düzeyinde herhangi bir değişim meydana gelmemiştir. Bilimsel bilgilerin birikimi, bireylerin kötü şansa karşı merdiven altından geçmemelerine ya da tahtaya vurmalarına engel olmamış ve aksi bir düşünce ortamını da oluşturmamıştır (O'Sullivan, 2010: 9). Vyse'a göre (Akt. Schippers ve Van Lange, 2006: 2533); batıl inançlar ve batıl inançların meydana gelmesi için yapılan hazırlık

süreci bir bütün olarak ele alınmakta her ne kadar bu hazırlık sürecinin fazladan bir faydası olduğu görülme bile akla yatan ve işe yarar bir amaca hizmet ettiği inancı, bu sürecin gerçekleşmesini gerekli kılmaktadır.

Günlük deneyimler biçiminde gerçekleştirilmesine rağmen, batıl inanç ve davranışlar tüm dünyada yaygındır ve ne derece rağbet gördüklerini kesin olarak saptamak muhtemelen imkansızdır (Vyse, 1997: 14). Bu belirsizliğin yanı sıra, kuşkusuz birçok inanç sahibi bireyin, dalga geçilme korkusu nedeniyle batıl inançlarını itiraf etmekte isteksiz olmaları bir gerçektir. Bu nedenle bireyler kişisel alanlarında, gizli olarak uyguladıkları batıl inanç ve deneyimlerinden, kimi zaman tamamen uzaklaşabilmektedir. Yine de, mevcut bilgiler, bu fenomenin varlık ve devamlılık boyutları hakkında fikir vermek adına yeterli görülmektedir (Vyse, 1997: 15).

Belli bir olayın sonucunu etkileyeceği düşünülen; ancak tutarlı ya da mantıklı bir yönü bulunmayan batıl inançlar; bir amaca yönelik eylemsel ve koşullara bağlı inançlar olarak da değerlendirilmektedir (Callebaut, 2000: 52). Buna göre batıl inançlar, insanoğlunun yaşadığı her çağda, mevcut inanç sisteminin dışında, mantık yoluyla açıklanamayan; ancak belirli fikirlere dayanan inançlar olarak da düşünülebilir. Yayınlanmış raporlara göre; 1962 yılından 1966 yılına ve 1978 yılından günümüze olmak üzere, batıl inançlar ile ilgili başlıca iki dönemden bahsedilmekte; ancak bu, diğer yıllarda batıl inançların tekrarı olmaması anlamını taşımamaktadır (Benavides ve Daly, 1989: 48-49).

Batıl inançlar, yalnızca belirli bir dine ve ülkeye özgü olmayıp, ilkel ya da maddi ve teknolojik açıdan gelişmiş olarak ayrılmaksızın her ülkede varlığını sürdüren; kehanetlere, doğaüstü, gizli ve irrasyonel güçlere inanmaya dayanan temelsiz inançlar olarak açıklanmaktadır. (Candan, 2010: 176-177). Womack'a göre ise (Akt. Schippers ve Van Lange, 2006: 2533) alışılmadık, tekrarlanan ve katı davranışlar olarak tanımlanan batıl inançlar, gerçekte olayların neden-sonuç ilişkisi içerisinde herhangi bir role sahip olmasa da, kişiler üzerinde olumlu etkiler bırakmaktadır. Rudski, Lischner ve Albert (1999: 257) da yaptıkları araştırmanın sonucunda batıl inançların, insanlar üzerinde uygulanan olumlu yöndeki desteğin sık görüldüğü koşullar altında ortaya çıktığını vurgulamıştır.

Nedenleri ve etkileri ile ilişkili hatalı varsayımlarda bulunulan inanç ve eylemler olarak da bilinen batıl inançlar, genellikle modern bilim tarafından reddedilmekte; ancak birçok anlatımda uzun zamandır varlığı devam eden popüler inanç ve pratikler olarak ele alınmaktadır (Martin, 2004: 10). Bu popülerlik, yüzyıllar boyunca uğursuz sayılara inanan bireylerin, günümüzde hala bina ve asansörlerde 13. katı kullanmamaları olarak devam etmiş ve bu süreçte batıl inançlar, geçmiş zaman kültürlerinden kalan bir iz niteliği taşıyarak, modern dünya kültürü dışında kendilerine bir yer edinmeyi başarmışlardır.

Voodoo bebeklerinden, şans getireceğine inanılan eşyalara kadar birçok farklı formda batıl inançlar toplum içerisinde tanınmakta ve kullanılmaktadır. Kolayca açıklanamayan ve ussal bir sürece dahil edilemeyen batıl inançlar, genellikle insanların güçlü bir inanç ve umut ile bağlandıkları fenomenler olarak değerlendirilmekte, bu fenomenler, batıl inançları olan kişiler tarafından kolayca açıklansalar da, terimsel ya da bilimsel anlamda pek de açıklığa kavuşturulamamaktadır (Stanke, 2004: 1). Bu nedenle, batıl inançların içeriği ve tanımı ile ilgili açıklamalar, araştırmacıları zorlamaktadır.

Bazı varsayımlara göre, batıl inançları olan bireyler belli olayların sonuçlarının kısmen yönetilebilen ve kısmen kontrol edilemeyen güçlerle belirlenebildiğine inanmakta; kontrol edilebilen güçler, bireylerin kendilerinin ya da başka kişilerin etkinliklerini kapsarken (bir oyunda daha önce atılan kağıdın akılda tutulması, bir sınava çalışılması veya bir sınavın zor sorularla hazırlanması gibi), kontrolü mümkün olmayan güçler, talih veya şans olarak nitelendirilmektedir (Burger ve Lynn, 2005: 71). Bunun yanında hedefleri açısından da incelenen batıl inançlar, başa geleceği düşünülen olumsuzluklara karşı uygulanan eylemler ve gerçekleşmesi arzulanan olay ya da durumlar için uygulanan eylemler olarak iki gruba ayrılmaktadır (Köse ve Ayten, 2012: 195).

Buna göre batıl inançların ortaya çıktığı zamanlarda, genellikle insanların kendi iradeleri dışında gerçekleşen ve buna bağlı duygu durumları yaratan bir takım olaylardan söz edilebilmektedir. Esas itibarıyla batıl inançları olan insanlar, kendi istekleri doğrultusunda kontrol edemedikleri güçleri, kontrol edilebilir hale getirmeye çalışmakta, bunun için batıl inançları kullanmakta ve dolayısıyla da arzulanan sonuca ulaşmak adına olasılıkların çoğalmasını sağlamaktadır (Burger ve Lynn, 2005: 71).

Yarguların aksine batıl inançların etkilerinin araştırıldığı birçok çalışmada, batıl inançlarla bağlantılı olabileceği ihtimali düşünölen kontrol odağı durum ile batıl inançlar arasındaki ilişkiye dair kesin bir bulgu elde edilememekte; buna rağmen araştırmacılar aksi bir iddiayı destekleyecek herhangi bir delili de ortaya koyamamaktadır (Schippers ve Van Lange, 2006: 2538). Batıl inançlarla ilgili tutarsız bulguların açıklanabilmesi amacıyla iki farklı düşöncenin öne sürölebileceğinden bahseden Schippers ve Van Lange (2006: 2538), ilk çözümlü batıl inançlardan çok dışsal faktörlere itibar edilmesi olarak açıklamakta, ikinci çözümlü ise bireylerin fiziksel sağlık durumlarının daha fazla göz önünde bulundurulması gerekliliğine dikkat çekmektedir.

Batıl inanç kelimesi anlam bakımından incelendiğinde de, bilimsel bir terim niteliği taşımasına engel olacak birçok yan anlamın varlığından söz edilebilmektedir. Batıl inançlarla ilgili çoğu sözlük tanımı bu inançları, korkunun aktif olması sonucu harekete geçen düşönce ve davranışlar olarak tanımlasa da, Malinowski tarafından ortaya atılan varsayımda da olduğı gibi, batıl inançların korku duygusuyla harekete geçmediğı; aksine endişeyi azalttığı söylenebilmektedir (Vyse, 1997: 19). Batıl inancın gerçekte ne olduğunu ve özünde nelerin bulunduğunu anlamak isteyen kişiler, genellikle kendi çıkarlarına en uygun tanımın yapılması sonucunda tatmin olmaktadır (Napier, 2008: 14).

Genellikle akıl dışı ve dini disiplinlere karşı olduğı kabul edilen batıl inançların, tüm bu tartışmalara rağmen insanlar üzerindeki etkisi fazladır. Truzzi, batıl inançlar gibi alışılmışın dışındaki popüler inançların, basit inançlara oranla çok amaçlı ve çeşitli olduğunu vurgulamakta, bu inançların dini olanlar ve dini olmayanlar şeklinde sınıflandırılmasının zorunluluğundan bahsetmektedir (Akt. Emmons ve Sobal, 1981: 301). Michael Thalbourne (1997: 221) ise, genel anlamda kabul edilmeyen ve ussal olmayan inançların temel alındığı durumları göz önünde bulundurmakta ve buna göre batıl inançları, iyi şans ya da kötü şans getirmek gibi etkileri olan inançlar şeklinde tanımlamaktadır.

Bir başka açıdan ele alındığında batıl inançların varlığı, insanların günlük yaşamda üstlenmesi gereken tüm sorumlulukları, başka bir güce atfetmelerine olanak sağlamakta, bu durum bireylerin karşılaştıkları başarısızlık, mutsuzluk ya da uğursuzluğa karşı geçerli mazeretler sunmalarına da yardımcı olmaktadır. Örneğın kara kedi görmek, ayna kırmak,

tuz dökmek gibi eylemlerin uğursuzluk getirdiğine inanılmakta, elden ele verilen bıçak ya da makas gibi kesici aletlerin iki insanın kavga etmesine neden olacağı düşünülmekte; bunun yanında dört yapraklı yoncanın ve at nalının şans getirdiği de varsayılmaktadır (Parker, 1948:4).

Diğer bir yandan batıl davranış biçimleri; şartlara bağlı batıl inançlar, günlük batıl inançlar ve asılsız, gerçek dışı batıl inançlar olmak üzere geleneksel açıdan üç temel grupta incelenmiştir (Brugger, Dowdy ve Graves, 1994: 397). İlk grup olan şartlara bağlı batıl inançlar, hayvan literatüründe anlatılan ve etki-tepkinin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan etkili öğrenme ile ilgidir. Konuyla ilgili olarak Skinner'ın güvercinler üzerinde yaptığı deney örnek gösterilebilmektedir.¹ İkinci grup olan günlük batıl inançlarda, insanların inanç sistemleri psikolojik ve sosyolojik bir çerçevede incelenmektedir. Son grup olan asılsız, gerçek olmayan batıl inançlar ise, klinik psikiyatri alanı içerisinde psikotik düşünce bozukluğu olarak tanımlanmaktadır.

Batıl inanç ve uygulamalar, çağdaş toplumlar içerisinde, gelişmişlik düzeyi az olan toplumlardan farklı olarak bireysel ve toplumsal rollerin dışında kalmakta, hemen hemen tüm inanç sistemleri tarafından reddedilmektedir (Campbell, 1996: 156). Buna rağmen batıl inançlar birçok kez diğer inanç sistemleri ile aynı doğrultuda ve hatta bu sistemlerin içerisinde değerlendirilmektedir. Örneğin, nazar ve nazar boncuğunun dini niteliği olup olmadığı ya da sadece batıl inanç olarak kabul edilmesi gerekliliği tartışmalı konular arasındadır. Aynı şekilde cahiliye döneminden kalma bir batıl inanç olan, eski yıllardan günümüze kadar birçok kez uygulanan ve bela veya kötülüklerden koruyacağına inanılan muska da, dini bakımdan tartışılan unsurlar arasındadır (Candan, 2010: 543).

Gustav Jahoda (Akt. Vyse, 1997: 20-22) batıl inançların kaynağını;

- Cin ve şeytan inancı gibi herhangi bir kozmolojik anlayış veya tutarlı bir dünya görüşünün uzantısı olan inançlar,

¹ Deneyle ilgili ayrıntılı bilgi "Batıl İnanca Psikolojik Bakış Açısı" başlığı altında verilmiştir.

- Kara kedi görmek gibi sosyal olarak paylaşılan inançlar,
- Doğaüstü tecrübeler ya da beden dışı deneyimlere dayalı inançlar ve
- Bireyin şansına yönelik kişisel batıl inançlar olmak üzere dört grupta incelemiştir.

Platon ise, bilinen bir diyalogunda manya ve cinlenmişlik inancını iki temel maddede teorize etmiş, kelime anlamı vecd olan ve kişinin kendi dışına konulması anlamına gelen eylemin; Tanrı ile bir olabilmeye imkan vermek adına gerçek maneviyatın beden hapisanesine yabancılaşmak ya da kehanet geleneğinde olduğu gibi geçici olarak bir ermişin bedeninde Tanrının aktarımlarını sunmakla gerçekleşebileceğini, böylece Tanrı ve insan arasındaki uzaklığın kısılacağını dile getirmiştir (Floramio, 2005: 82)

Bir diğer gruplamada ise batıl inançlar dörde ayrılarak incelenmektedir (Köse ve Ayten, 2012: 195):

- Doğum gibi bireyin hayatında önem taşıyan olaylarla ilgili batıl inançlar (insanın göbek kordonunun gömüldüğü yerde yaşaması)
- Günlük işlerle ilgili uğur ya da uğursuzluğa dair batıl inançlar (iki bayram arası düğün yapmanın uğursuzluk getireceği)
- Hayvanlarla ilgili batıl inançlar (baykuşun ötüşünün ölüm haberi getirmesi)
- Din alanındaki batıl inançlar (ölen kişilerle kurulan bağlantılar)

Yalnızca belli bir kültüre has olabileceği gibi, tüm dünya tarafından da uygulanabilen batıl inançlar, zaman ve mekanlarda farklılık göstermektedir. Bununla birlikte bir kültürde olumlu sayılabilecek bir batıl inanç eylemi, başka bir kültürde felaketin habercisi olarak algılanabilmektedir. Batıl inançlara yönelim nedenleri, dönemsel

sorunlara göre de farklılık göstermekte, kabile toplumlarında batıl inançlar doğa olayları ve avlanmaya yönelikken, sanayi toplumlarında batıl inançların ortaya çıkma nedenleri arasında ekonomik kriz ve aile temelli konular yer almaktadır.

Genellikle batıl inançların bilinmesi ve kabulü sonrasında rastlanılan davranış biçimleri bilişsel anlamda farklılık yaratabilmekte ve bireyler zaman zaman bir batıl düşünceye sahip olmadan, alışkanlık halinde batıl davranışlar sergilemektedir. Buna göre batıl inançları (Saenko, 2005: 77-78);

- Korku, endişe öfke, heyecan, sevinç, sürpriz ve merak gibi durumlar dahilinde ortaya çıkan duygusal boyutta,
- Algılama, düşünme, hayal etme, hafıza ve dikkat gibi süreçler dahilinde ortaya çıkan bilişsel boyutta,
- Ritüeller ve sembol içeren davranışlar dahilinde ortaya çıkan davranışsal boyutta değerlendirmek gerekmektedir.

Antropolog Lévy-Bruhl, toplumun ortak inançlarının değişim geçirmiş halleri olarak tanımladığı batıl inançların, telkin, taklit ve tavsiye yoluyla nesilden nesile aktarıldığını, çoğu batıl inancın çocukluk dönemlerinde öğrenildiğini ve sorgulanmadan hayat boyu sürdürüldüğünü vurgulamıştır (Saenko, 2005: 77). Batıl inançların devamlılığını sağlayan en büyük etken, bireye yarar sağladığına yönelik var olan inançtır. Bir başka açıdan ele alındığında batıl inançların varlığı, insanların günlük yaşamda üstlenmesi gereken tüm sorumlulukları, başka bir güce atfetmelerine olanak sağlamaktadır.

Benzerlikler kuralı ve temas kuralı adı verilen iki temel kalıp da, batıl inançların oluşum süreci içerisinde yer almakta ve olaylar ya da nesnelere arasında kurulan yanlış bağlantılar sonucu ortaya çıkmaktadır (Köse ve Ayten, 2012: 196). Benzerlik kuralının etkili olduğu batıl inançlarda, temelinde birbirine benzeyen uyaranlar kullanılmakta (kukla, voodoo bebeği, vb.) ve bir canlının üzerinde bırakılmak istenen etkinin, onun taklidi yapılarak (kuklayı yakmak, voodoo bebeğine şiş batırmak, vb.) gerçekleştirilebileceğine

inanılmaktadır. Temas kuralında ise canlıya ait bir parçanın kullanımıyla, aradaki bağın kurulabileceğine inanılmaktadır. Buna göre bir kişinin saçının teli ya da elbisesinin parçası aracılığıyla, o kişiye zarar vermek mümkün olabilecektir.

Batıl inanç ve davranışlar üzerine yaptığı çalışmalarda asılsız inançların işlevsel önemi üzerinde duran McLeish (1984: 426), bireysel ya da toplumsal endişe ya da benzeri duygu durumlarıyla başa çıkmakta batıl inançların kullanılmasına dair açıklamalar yapmaktadır. Buna göre batıl inançlar, tekdüze olmalarının yanında evrensel, tarih üstü ve kültürlerarası bir fenomen olarak varsayılmaktadır (Campbell, 1996: 155). Halk bilimci Alan Dundes ise, kaydedilen önemine rağmen batıl inançların gerçek anlamda bir inanç olup olmadığını tartışmakta, batıl inançları tanımlarken yalnızca inanç teriminin kullanılmasının güvenilir bir kıstas olmadığını öne sürmektedir (Dundes, 1961: 26). Aksine, her zaman için cehaletin, çarpık bir zihniyetin ya da yetersiz aklın bir yansıması olarak değerlendirilmemesi gereken batıl inançlara sahip bireyler, sorgulamadıkları sürece batını eylemlerini yerine getirebilmektedirler (Taburoğlu, 2011: 71-72).

Gerçek anlamda batıl inançları olan insanların yanı sıra, geleneksel anlamda batıl inançları reddetmeyen ve kadere meydan okumamak amacıyla batıl inançları uygulamayan bireyler de mevcuttur (O'Sullivan, 2010: 9). İnsanların batıl inançları kabul etme ve uygulama biçimleri de görünürde farklı; ancak özünde oldukça benzerdir. Zaman zaman irrasyonel davranma eğilimine giren bireyler, önyargı ve bilgi eksiklikleriyle hatalı çıkarımlarda bulunmakta, bu çıkarımlar sonucunda da batıl inanç ve davranışlar şekillenmektedir (Köse ve Ayten, 2012: 195). Bu anlamda, yanlış bir sebep-sonuç ilişkisinin kurulmasıyla ortaya çıkan batıl inançlar, gerçeğin yanlış yorumlanmasına neden olabilmektedir.

Batıl inançları tanımlamanın ötesinde birçok araştırmacı, batıl inançların psikolojik ve sosyolojik kökenlerini açıklayabilmek adına da çalışmalar yapmıştır (Wang, Hernandez, Minor ve Wei, 2012: 713). Bu çalışmaların sonucu, insanlar tarafından fark edilen çevresel niteliklerin, batıl inanç ve davranışları etkilediğini ispat etmişlerdir. Yapılan araştırmalar çeşitli disiplinler ile batıl inançlar arasındaki ilişkiyi anlamak amacıyla da önem taşımaktadır. Bunun yanında bilimsel açıdan, doğal şekliyle ve inançlar bakımından

ayrıntılı şekilde sıralanan batıl inanç ve ritüeller, fiziksel, sosyal, kültürel ve dini törenleri, ritüelleri, adetleri, festival ve kutlamaları da içermektedir (Solomon ve Solomon 1994: 96).

1.1.1. Batıl İnanca Dini Bakış Açısı

Batıl inançlar, dini inançlardan bir şekilde ayrılrsa da hemen hemen her birey, birbirine ters düşecek unsurlar barındıran bu iki inanç sistemini de aynı anda kabul etmektedir. Örneğin Marmor (1994: 42), bugüne kadar yaptığı klinik çalışmalar süresince karşılaştığı en batıl inançlı kişinin, aynı zamanda takıntılı sayılacak kadar yoğun bir dini inancı olduğunu ve dini ritüellerini yerine getirmediği sürece endişe duyduğunu vurgulamıştır. Çocukluk dönemi boyunca, otoriter ve dini bütün ailesi tarafından Ortodoks adet ve ritüellerini uygulaması için eğitilen bu kişi, aynı zamanda olumsuzluklara karşı tahtaya vurmakta, merdiven altından geçmemekte, kara kediden, ayna kırmaktan ve 13 sayısının uğursuzluğundan da korkmaktadır (Marmor, 1994: 42-43). Buna göre dini inançlı kişilerin batıl inançları olmadığını ya da aksine, batıl inançlı bireylerin dini hiçbir ritüeli yerine getirmediğini söylemek yanlış olacaktır.

Batıl inançlara yönelik faaliyetlerle ilgili olarak, birçok dini inanaşa uygun düşmeyecek kaynaklara rastlanmaktadır (Benavides ve Daly, 1989: 45). Buna göre falcılık, kadercilik, ruh varlığı ve büyü gibi maddeler; Tanrı'ya ibadet etme, hayaletlerin gönlünü alma ve küçük tapınaklar inşa etme amacıyla yola çıkılan süreçte belirlenmiş batıl inançlardır. Dini bakımdan ele alındığında dünyanın yaratılışı gibi konularda ortaya çıkan batıl inançlar da söz konusudur. “Allah toprağı cumartesi, dağları pazar, ağaçları pazartesi, mekruhu salı, nuru çarşamba günü yaratmıştır.” ve “Kainat on sekiz bin alemden meydana gelmiştir.” inançları, din içerisinde var olan batıl inançlara örnek oluşturmaktadır (Candan, 2010: 154-155).

Din psikolojisinin kurucu olarak tanınan William James, “İnançlar doğru oldukları için işe yaramazlar, işe yaradıkları için doğrudurlar.” sözüyle inanç ve fikirlerin kendilerinden çok etkilerinin önemli olduğunu vurgulamıştır (James, 2000: 24). Psiko-

sosyal ihtiyaçlar göz önüne alındığında gerekli tatmini sağlayabilen batıl inançlar için de, bu pragmatist yaklaşım geçerlidir. 1997 yılında San Diego'daki Cennet Kapısı (Heaven's Gate) adlı gizli New Age UFO kültü üyelerinden 39 kişinin, ruhlarının Hale-Bopp kuyruklu yıldızının arkasında bulunan bir uzay gemisine gideceğine ve bu uzay gemisinin ruhlarını Cennetin Krallığına götüreceğine inanarak siyanür içmesi, irrasyonel inançlara bağlılığı ve bu süreçte kullanılan dini unsurları açıklamak adına önemli bir örnektir (Park, 2010: 80-81).

Batıl inançlar, mezhepler arasındaki farklılıklara göre de şekillenmektedir. Kimi mezheplerde belirli batıl inançların kökenlerine dair bilgiler süregelmekte ve diğer mezhepler tarafından bu görüşlere karşı çıkılmaktadır (Cielo, 1969: 3). Örneğin; Salı günü yolculuğa çıkmak Yahudiler arasında bir şans olarak nitelendirilmekte; çünkü Tevrat'ta yaratılışın üçüncü gününün Salı günü olduğuna dair bir bilgi bulunmakta ve Salı gününe dair "Tanrı bunun iyi olduğunu gördü." cümlesi yer almaktadır; ancak farklı dinlerde Salı gününe dair böyle bir inanç söz konusu değildir. Bir diğer yandan Pazartesi günü bir işe başlamanın uğursuz olduğu; çünkü Tanrı'nın o gün için "iyi" demeyi atladığı inancı da Yahudiler tarafından kabul edilmektedir. Pazartesi gününe dair bir başka inanca göre ise, Aralık ayının son Pazartesi günü, ciddi konularla ilgilenmek adına şanssız bir gün sayılmaktadır; çünkü o gün İsa'nın ihanete uğradığı gündür (Cielo, 1969: 23).

17. yüzyıl felsefesinin önemli isimlerinden Baruch Spinoza, dinin, felsefe ve batıl inançlar arasında kalan bir anlayış olduğunu savunarak, felsefenin amacının yaygın görüşler dahilinde doğruluk ve hakikat olduğunu, inanç ve teolojinin amacının ise, kutsal kitaplarca belirlenen sınırlarda bağlılık ve dindarlık olduğunu vurgulamıştır (Strauss, 1997: 246). Bu bakış açısına göre din ve batıl inançların birbirinden etkilenmiş olması da kaçınılmazdır. Buna göre ortaya çıkış sürecinde din ile iç içe olan büyü, en bilinen batıl inançlar arasındadır.

Rastlantı sonucu ortaya çıkan ya da bağımsız olarak süregelen batıl inançlardan farklı olarak büyü, insanlar tarafından eyleme geçirilmekte ve uygulanmaktadır (Rahnema, 2011: 5). Antik Mısır, Roma ve Yunanistan'daki rahipler ve din adamları, kitleleri mevcut inanç sistemine yönlendirmek ve telkinde bulunmak amacıyla büyüyü kullanmışlardır

(Vyse, 1997: 6) Tutucu Hristiyan grupların “imandan gelen şifa” inancıyla büyüü kullandıklarına dikkat çeken Vyse (1997: 7), hasta insanların Avrupa ve Kuzey Amerika’ya yaptıkları seyahatlerde, kendilerini iyileştirecek mucizevi bir tedavi yöntemini bulmayı amaçladıklarından da bahsetmiştir.

Antropolog Bronislaw Malinowski, “boşluk teorisi” (theory of the gap) çalışmasında büyü uygulamasının endişe düzeyini azalttığından ve bilinmeyenlerden oluşan boşluğu doldurduğundan bahsetmektedir. Büyü ve batıl inancın aynı ya da benzer olduklarını varsayan Malinowski (1954: 81), birçok günlük aktivite ile meşgul olan bireylerin endişe ve korku duydukları herhangi bir anda boşluğa sürüklendiklerini ve bunun sonucunda da büyü ve diğer batıl inançlara yöneldiklerini açıklamaktadır.

İskoç sosyal antropolog James Frazer, büyüün dinden 2 şekilde ayrıldığını savunmaktadır (Vyse, 1997: 8). Buna göre, ilk olarak cana yakınlık özelliğinden bahseden Frazer, büyüün dini tören prensiplerinden uzak, kendi içerisinde tıpkı homeopati gibi benzer bir etki süreci olduğunu vurgulamıştır. İkinci olarak ise, büyüü doğrudan etkinin bir biçim olarak yorumlamış, büyüün ve ritüellerin, doğrudan spesifik sonuca ulaşmak adına yapıldığını dile getirmiştir. Dahası, hem büyüün hem de dinin günlük olaylar içerisinde anlaşılması ve kullanılması sürecinde hatalar olduğunu söyleyen Frazer, büyü ile din arasındaki ortak yönler de gönderme yapmıştır.

Din temelli batıl inançlar arasında, büyüden sonra en çok dikkati çeken, sayılarla ilgili olan batıl inançlardır. Antik çağlardan beri ruhsal bir anlamı ve özelliği bulunduğu inanılan “3” sayısı, batıl inanç olarak diğer inanç sistemleri içerisinde en çok kullanılan sayılardan biridir (O’Sullivan, 2010: 15). Örneğin; Mısır ve Hindu dinlerinde 3 ana tanrıya inanılmakta, Hristiyanlıkta ise Tanrı’nın; Baba, Oğul ve Kutsal Ruh olmak üzere 3 farklı şekilde vücut bulduğu öğretilmektedir.

Bir diğer örnekte ise İncil kaynaklı bilgidен yola çıkılarak “666” sayısının, Şeytan’ın sayısı olduğu öne sürülmektedir (O’Sullivan, 2010: 15-16). Bu nedenle, otel ve hastane gibi yerlerin adres numaralarında, insanların rahatsızlık duymaması adına “666” sayısı bulundurulmamaktadır. 6 Haziran 2006 (6.6.6) günü, birçok Hristiyan ülkede

Şeytan'ın oğlunun doğacağına dair inanç, insanlar üzerinde korku ve panik yaratmış, konuyla ilgili birçok habere de yer verilmiştir. İngiliz Sunday Times Gazetesi, İncil'e göre "666" sayısının Şeytan'ın sayısı olduğunu belirtmiş ve bu nedenle Hristiyan Dünyası'nın endişeyle beklediği haberini yayınlamıştır (Sabah, 2006).

Etkisine dair inançların eski dönemlere dayandığı ve korunma ya da iyileşme amacıyla kullanılıp, metin ve işaretlerden oluşan muska, cahiliye döneminden kalmış batıl inançlar arasındadır (Candan, 2010: 543). Tıpkı muska gibi bir nesnenin insanları felaketlerden ve kötü şanstın uzak tutacağına olan inanç da, günümüzde yaygın olan batıl düşünceler arasındadır. İnsan gözünden çıkan manyetik ışınların yoğunluk kazanarak, karşı organizmanın atomlarının çalışma düzenine etki etmesi olarak tanımlanan nazara karşı; mavi boncuk ya da nazar boncuğu, at nalı, ölmüş hayvanların kafataslarının kullanılması ve kapı eşiğine veya duvarına kan sürülmesi de bugüne kadar süregelen batıl inançlar arasındadır (Candan, 2010: 560).

Halk arasında göz değmesi olarak da bilinen nazara karşı kullanılan nazar boncuğunun mavi renkte bulunmasının temelinde ise, gözü yeşil ya da mavi olan kişilerin daha çok psikokinetik güce sahip olduğu inancı yatmaktadır (Köse ve Ayten, 2012: 180). Buna göre mavi boncuk kullanımıyla birlikte, karşıdaki insanın gözünden çıkan enerji akımı, kişinin vücudundan çok bu boncuğa yönelmekte, ortaya çıkan güç ise boncuk tarafından yansıtılarak kırılmaktadır.

Kader ve kadercilik inancı dini açıdan en çok tartışılan konular arasında olmakla birlikte, batıl inanç olup olmaması yönünden de netlik kazanmamıştır. Önceden düzenlenmiş bir determinizm biçimi olarak ele alınan ve modern bakış açısıyla karşıtlık içinde olan kader kavramı, önceden planlanan gelecek zamanın bilincinde olmak şeklinde algılansa da, aslında gündelik olaylarla ilgili düşünceleri içermektedir (Giddens, 2010: 144). Buna göre kader ve kadercilik kavramlarını birbirinden farklı olarak ele almak doğru olacaktır. Dini açıdan bakıldığında kader olgusu doğru kabul edilmekte; ancak kadercilik anlayışının devamında ortaya çıkan bir takım inançlar, batıl olarak yorumlanmaktadır. Candan'a göre (2010: 414) örneğin, kader inancı adı altında insanların sorumsuz bir tutum sergilemesi ya da suç işlemesi dini açıdan kabul edilmeyen durumlardır.

Kader aynı zamanda insanların karşılaştıkları kötü durumları daha rahat kabul etmelerini sağlayan ve bu sayede tutum ve davranışları etkileyen bir inançtır. Mowen ve Carlson, kader inancının, meydana gelen olayların nedeni olarak kabul edildiğini ve şansın ancak kaderde varsa karşılına çıkacağına inanan insanların, kendi kontrolleri dışında bir gelecek olduğuna inandıklarını vurgulamıştır (Wang, Hernandez, Minor ve Wei, 2012: 715). Psikolog Viktor Frank ise, kader inancını örnek göstererek, gerçek inançların bastırılması sonucu batıl inançların oluştuğuna ve genel olarak kabul görmüş inançları benimsemeyen insanların, ne kadar rasyonel olurlarsa olsunlar bu inançlara yönelebileceğine dikkat çekmiştir (Akt. Köse ve Ayten, 2012: 200).

Genellikle gelecek ve bilinmeyen hakkında bilgi sahibi olmak ve insanların duygularını, düşüncelerini ya da gizli kişilik özelliklerini açığa çıkarmak amacıyla kullanılan fal, eski Hint geleneklerine kadar uzanan ve hemen hemen her dinde yasaklanan batıl inançlar arasındadır ve başlıca dört farklı biçimde uygulanmaktadır (Candan, 2010: 288). Buna göre;

- İnsanların doğum günü ile yıldızların konumlarının incelenmesini esas alan yıldız falı, yıldızların insan hayatı üzerindeki etkilerini ortaya koymaktadır.
- İnsanların ellerinde var olan çizgilerin, insanların kaderini belirlediği inancına dayanan el falı, falcıların gelecekle ilgili tahminlerini söyledikleri bir metottur. Şiromansi olarak da bilinen ve Bohemyalılar (çingeneler) tarafından sıkça uygulanan el falı aynı zamanda kişilerin karakter analizinin de yapıldığı bir yöntemdir (Philolophorum, 2001: 139).
- Kutsal kitaplar aracılığıyla bakılan kitap falı, gelişigüzel sayfaların açılarak kişiye gerekli olan bilginin verileceği inancına dayanmaktadır.
- Fallar arasında en yaygın şekilde uygulanan kahve falının temelinde ise, içilen kahvenin telvesine bakılarak ilişkiler, maddiyat, eğitim, aile ve benzeri konularda ne olacağına dair bilgi alınabileceği inancı yatmaktadır. Bunların dışında su falı, zar falı, tarot falı gibi birçok fal çeşidi de günümüzde uygulanmaktadır.

Daha önce yapılan araştırmalar; astroloji, el falı ve rüya tabiri gibi tekniklerin, falcılar tarafından sıkça uygulandığını ortaya koymuştur. Buna göre çoğu insan, gelecekleri hakkında bilgi sahibi olabilmek adına falcılara başvurmakta ve genellikle astroloji ya da el falı baktırmaktadır (Wang, Hernandez, Minor ve Wei, 2012: 715). Bu eylemlerin sonucunda karakter ya da gelecek analizleri ile ilgili bilgi sahibi olan bireylerin, kişi ve olaylarla ilgili karar verme ve onları algılama süreçlerinde, bu bilgilerden güçlü şekilde etkilendiklerine dair ipuçları görölmektedir.

Fal dışında gelecekte haber alma amacı taşıyan bir diğer batıl inanç da kehanettir. Medyum ya da kahin adı verilen insanların, gelecek hakkında çeşitli bilgiler vermesi olarak bilinen kehanet, sezgisel yöntemeye dayalı bir uygulama olarak ortaya çıkmıştır (Philolophorum, 2001: 155). Günümüzde hala kehanetlere inanan insanlar, özellikle dünyanın sonu ya da doğal afet gibi olaylar hakkında irrasyonel bilgilere sahiptir. Örneğin, Londra'daki "Salvation Army" (Selamet Ordusu-fakirlere yardım sağlayan ordu) Generali William Booth, her şeyin sonunun gelmesine, ateşin ve suyun neden olacağını düşünmekte, Paris moda elçisi Madame de Thébes ise, yılın başında şiddetli yağmur ve sel baskını olacağını, insanlığın kaderinin, kanın kırmızı rengiyle lekelenendiğini ve yaklaşan ekonomik çöküntüleri doğrulamaktadır (Weber, 2000: 197).

1.1.2. Batıl İnanca Psikolojik Bakış Açışı

Akıl dışı ve tutarsız yaratımlar olarak görölen batıl inançlar, bireylerin korkularından arınmak, iyi şansa sahip olmak ve felaketlerden korunmak gibi birçok düşünceye karşı kullandıkları, işe yaradığı takdirde sürekliliğinin sağlandığı eylemler bütünü olarak kabul edilmektedir. Judith Viorst; "Batıl inanç aptalca, çocukça, ilkel ve irrasyonel bir şeydir. Ama bir tahtaya iki kere vurmanın da ne maliyeti var ki?" diyerek, batıl inançların ussal olmadığı halde kullanılmasına dikkat çekmiş ve batıl inançların aslında zararsız bir yönü olduğunu da vurgulamıştır. (Köse ve Ayten, 2012: 191). Günümüzde hala söz konusu batıl inançların faydaları ya da sonuçları hakkında çok fazla

bilgiye sahip olunmamakla birlikte, bir batıl inancın harekete geçirilmesi için bilinen kesin bir duygu durumu da mevcut değildir.

Yapılan araştırmalarda genellikle olaylar içindeki risk ve belirsizlik düzeyi ile batıl inançlara yönelim arasında doğrusal bir orantı olduğu düşünölmektedir. Örneğın; final maçaına hazırlanan bir sporcunun ya da final sınavına çalışan bir öğrencinin üzerindeki psikolojik baskının, çıktığı diğer maçlara ya da girdiğı diğer sınavlara oranla daha fazla olduğu ve bu durumda batıl inançları kullanım sıklığının da arttığı varsayılmaktadır. Ancak 1998 yılında Bleak ve Frederick tarafından, batıl inançların başarıyı etkilemesi üzerine yapılan bir araştırmada, başarının öneminin batıl inanç kullanımına göre değişmediğı ortaya konmuştur (Akt. Schippers ve Van Lange, 2006: 2536).

Batıl inançları, toplumun bilgi düzeyi ve din anlayışıyla uyuşmayan; ancak bireye psikolojik açıdan yarar sağlayan ve nesiller boyu aktarılabilen uygulamalar olarak açıklayan Jeffrey Rudski'nin yanı sıra, davranışçı psikolog Burrhus Frederic Skinner, batıl inançları şartlı refleksler bağlamında incelemekte ve irrasyonel korkular ile batıl inançlar arasında paralellik kurmaktadır (Köse ve Ayten, 2012: 194). Şartlı reflekslerin doğası ve işleyişi konusundaki buluşu ve köpekler üzerinde yaptığı klasik koşullanma deneyiyle, Rus fizyolog, psikolog ve hekim Ivan Petroviç Pavlov, "Pavlov'un Köpeğı" deneyinde köpeğın et ve zil arasında kurduğu bağ üzerine gösterdiği davranışın, psikolojik etkinlikle özdeş olan yüksek düzeyde sinir etkinliğinin belirtilerinden biri olduğunu öne sürmekte ve psikoloji alanında geçerli tek yaklaşımın deneysel yöntem olduğunu vurgulamaktadır.² Klasik koşullanmanın ardından geliştirilen edimsel koşullanma ise, Skinner'ın, batıl inançlar konusu üzerindeki çalışmasına temel oluşturmaktadır.

Edimsel koşullanmanın babası ve davranışçı psikolojinin büyük bir temsilcisi olan Skinner batıl inançlar üzerine yaptığı bir deneyde, adını "Skinner-kutusu" koyduğu kafese, içerisindeki güvercinin basması için bir buton koymuş ve güvercin her butona bastığında içeriye yem atmıştır. Buton ve yem arasındaki ilişkiyi çözen güvercin butona basmaya devam etmiş; ancak bir süre sonra kafese atılan yem ile buton arasındaki ilişki bozularak,

² Wikipedia Official Page, Erişim Tarihi: 12.09.2013. <http://en.wikipedia.org/wiki/Ivan_Pavlov>

belirli aralıklarla yem atılmaya başlanmıştır. Bunun üzerine yeni bir koşullanma ortaya çıkaran güvercin, yeme ulaştığı andaki hareketleri tekrar etmiş ve yaptığı hareketlerle (kanat çırpma, yürümek, kafa sallama gibi) yem arasında bir bağ kurmuştur. Skinner (1948) bu davranışı "batıl" olarak adlandırmış, "Kuşlar sanki yemek verilmesi sırasında ve normal davranışları arasında bir bağlantı varmış gibi davranıyorlar." diye eklemiştir (Bersabe ve Arias, 2000: 28-29).

Schippers ve Van Lange (2006: 2549), batıl inanç ve davranışların gerilimi ya da stresi engelleme özelliğinin bireyleri olumlu anlamda etkilediğinden bahsetmekte, konuyla ilgili olarak Lobmeyer ve Wasserman'ın (1986) araştırmasında yer alan sporcuların müsabaka öncesi yerine getirdikleri batıl inançların, oyun esnasındaki performanslarını pozitif yönde etkilediğine dair vardıkları sonucu örnek göstermektedir. Benzeri birçok araştırmada da, batıl inançların pozitif etkileri üzerine açıklamalar yapılmaktadır. Bu etkileri, aslında yanıltıcı etkiler olarak değerlendiren Neil (1980) ise, batıl inanç ve ritüellerin mevcut performans üzerindeki tesirini "Psychological Placebo" (Psikolojik Placebo –telkine dayalı etki-) olarak adlandırmakta ve insanların inancı ve işe yarayacağına dair düşünceleri devam ettiği sürece, batıl inançların olumlu sonuçları olacağını öne sürmektedir (Akt. Schippers ve Van Lange, 2006: 2549).

Daha önce Keinan (1994), Malinowski (1954), Whitson ve Galinsky (2008) tarafından yapılan araştırmalarda kişilerin genellikle, belirsizlik, yüksek düzeyde psikolojik stres ve düşük düzeyde algılanan kontrol hislerini deneyimlediklerinde, batıl inançları uygulamaya eğilimli oldukları ispatlanmıştır (Akt. Damisch, Stoberock ve Mussweiler, 2010: 1014). Bununla birlikte obsesif kompulsif kişilik bozukluğu gibi psikolojik rahatsızlıklar ile batıl inançlar arasında bir ilişki kurulmuş ve yapılan çalışmalarla bu gibi hastalıkların temelinde batıl inançların yatma olasılığı araştırılmıştır.

Brugger ve Viaud-Delmon (2010: 253) yaptıkları araştırmada, obsesif kompulsif kişilik bozukluğunun gerçek faktörlerinden birinin de batıl inançlar olduğunun, bununla birlikte batıl inançlarla ilgili motor davranışların tespit edilmesinin klinik tedavi anlamında faydası olmadığını; ancak hastalığın altında yatan nedenler için genel bir bakış açısı sağlayabileceğinin altını çizmektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde, batıl inanç ve

büyülü düşüncelerin, belirsiz olayların ve stresin var olduğu durumlarda ortaya çıktığı gözlemlenmiştir (Pronin, Wegner, McCarthy ve Rodriguez, 2006: 218).

Bir diktatörün, devlet kanunlarını yerine getirirken törenleri, bayrakları, flamaları, bandoyu ve kitlesel gösterileri kullanmasının, şeytanı kaçırmak için gerçekleştirilen ritüellerden prensipte hiçbir farkı olmadığını savunan Jung (2010: 55), bu süreçte oluşan özgüven ile büyü bir performansta ortaya çıkan özgüven arasında bir bağ kurmuştur. Bu şekilde sihir ve büyüün psikolojik etkisine vurgu yapan Jung, karar alma sürecinin risk unsuru taşıdığını ve büyüün de bu aşamada karar vermek isteyen kişi üzerinde güven duygusu yarattığını açıklamıştır.

Gerçekten de, araştırmacılar batıl inançlara sahip olmanın kaotik ortamlardaki psikolojik gerilimi düzenlediğini ve bir kontrol duygusu ile tahmin edilebilirlik hissi yarattığını öne sürmektedir. Batıl inançlar ile ilgili olabilecek diğer faktörler ise duygusal uyumsuzluk, yeterli düzeyde kavrama becerisine sahip olamama ve akıldışı şeylere olan inanç yatınlığıdır; buna ek olarak bazı araştırmacılar batıl inançlara sahip olma ve hayatın kontrol edilemez akışına uyum sağlama çabası arasında bir bağlantı kurmaktadır (Stanke, 2004: 1). A.F. Anisimov ve V.I. Lebedev'e göre ise, batıl inançların oluşumundaki psikolojik faktörler arasında; açlık, soğuk, tükenmişlik ve çeşitli hastalıklar yer almaktadır (Saenko, 2005: 77). Bunun yanı sıra günümüzde en çok korku, huzursuzluk, depresyon, acizlik, kadercilik gibi duygusal unsurlara bağlı ve ekonomik kriz, enflasyon, kültürel gerileme, işsizlik gibi dış faktörlere bağlı durumlarda batıl inançlara yönelim sıklığı artmaktadır.

Bir bakıma telkin ortamı yaratarak insanların korku ve benzeri olumsuz ruh hallerinden kurtulmalarında ya da istekleri doğrultusunda, tatmin olmaları adına gereken "tılsımı" sağlamakta araç niteliği taşıyan batıl inançlar, insanların günlük yaşamında kullandığı alternatif bir yol haline almıştır. Gordon Allport, batıl inançların varlığını bir tür kişilik özelliği olarak yorumlamakta, Freud ise batıl inançlarla paranoyak kişilik arasında bağlantı kurarak, batıl inançları ve paranoyak düşünceleri olan kişilerin, herhangi bir işareten inançları doğrultusunda bir sonuç çıkarabileceklerini savunmakta, buna rağmen batıl inançlar konusunun her yönüyle incelenmediğinin ve kesin sonuçlardan söz

edilemeyeceğinin de altını çizmektedir (Köse ve Ayten, 2012: 203). Taburoğlu (2011: 20) ise, çalışması sonucu elde ettiği bilgileri değerlendirmekte ve buna göre batıl düşüncülerin; takıntılar, evhamlar ve vicdanla ilgili olduğunu ve başkalarına karşı sorumluluğun, az da olsa canlı tutan etik bir tasa olarak düşünülebileceğini savunmaktadır.

Batıl inançlar, bireylerin psikik ve psikomotor faaliyetlerini zayıflatarak davranış biçimlerini etkilemekte, özellikle konsantrasyona ihtiyaç duyulan eylemlerde bu durum ortaya çıkmaktadır (Nayha, 2002: 2110). Genellikle motorlu taşıt kullanımı esnasında gözlemi mümkün olan bu özellikler dikkate alındığında, birçok kültürde uğursuz gün olarak kabul edilen 13. Cuma günü trafik kazalarında artış olması beklenmektedir. Konuyla ilgili olarak Scanlon ve arkadaşları (1993) tarafından İngiltere’de yapılan bir çalışmada; Temmuz 1990, Eylül 1991, Aralık 1991, Mart 1992 ve Kasım 1992’deki, 6. ve 13. Cuma günlerinde meydana gelen trafik kazaları incelenmiştir. Araştırmada geçmiş 3 yılın rakamsal verileri ile 6. ve 13. Cuma günlerinin hava şartları da dikkate alınmıştır. Çalışmada ortaya çıkan en önemli ve tutarlı bulgu 13. Cuma günü, 6. Cuma gününe oranla daha az şoförün yola çıkmayı tercih etmiş olmasıdır. Bunun yanı sıra 13. Cuma günü için elde edilen yüzdelik değere göre, daha az taşıtın trafikte olduğu tespit edilmiş ve bu durum da batıl inançların bir getirisi olarak yorumlanmıştır (Scanlon, Luben, Scanlon ve Singleton, 1993: 1585).

Günümüzde yapılan araştırmalar büyüye ya da diğer batıl inançlara dayalı düşüncelerin etkisini ortaya koyar bir nitelik taşımaktadır. Rozin ve arkadaşlarının yaptığı çalışmalar; bulaşıcı hastalık ve mikroplar ile ilgili büyülü düşüncelere sahip olan insanların, içinde sterilize edilmiş bir böceğin olduğu iddia edilen bir bardak meyve suyunu içmediklerini veya üzerinde "Sodyum Siyanür" yazan bir bardak şekerli sudan bir yudum almayı reddettiklerini göstermiş; Subbotsky (2004) ise, insanların korktukları olaylara karşı dahi boyun eğdiklerini ve bunun nedeninin büyülü bir neden-sonuç ilişkisi olduğunu keşfetmiştir (Akt. Pronin, Wegner, McCarthy ve Rodriguez, 2006: 218).

Yapılan klinik psikoloji araştırmalarında, önyargılı ve baskıcı ailelerde yetişen bireylerin batıl inançlara yöneliminin ağırlıkta olduğu gözlemlenmiş, bunun yanında iç kontrol odaklı bireylerin, olayları daha çok kendi eylemlerinin bir sonucu olarak

gördükleri, dış kontrol odaklı bireylerin ise, olayları şans, talip gibi kendilerinden bağımsız deneyimlerin bir sonucu olarak algıladıkları ve bu nedenle iç kontrol odaklı kişilere oranla batıl inançlara daha çok yöneldikleri ortaya çıkmıştır (Köse ve Ayten, 2012: 203). Varoluşçu psikoloji bakımından incelendiğinde ise özellikle batıl inanç temelli Doğu dinlerine sempati duyan psikologlar, her insanın varlığına sahip çıkmasının ve yaşamlarıyla ilgili tüm sorumluluğu üstlerine almalarının, özgür olmaları adına gerekli olduğunu ortaya koymaktadır (Geçtan, 1974: 14). Bu noktada bireylerin yaşadıkları olayları kontrol altında tutabilmek ve bir bakıma sorumluluk alabilmek adına başvurdukları batıl inançlardan da bahsedilmektedir.

Piaget, Subbotsky, Woolley ve hatta Freud gibi gelişimsel psikoloji alanında uzman birçok isim, büyüdü düşüncelerin çocukluk döneminden itibaren süregeldiğinden bahsetmektedir (Pronin, Wegner, McCarthy ve Rodriguez, 2006: 219). Bunun yanında, Jerome Tobacyk ve Gary Milford'un araştırmaları da, dış kontrol odaklı bireylerin, iç kontrol odaklı bireylere oranla büyü, reenkarnasyon ya da belli bir konu üzerinde önceden fikir sahibi olma veya haber alma gibi fenomenlere daha fazla inanma eğilimi gösterdikleri sonucunu ortaya çıkarmıştır (Akt. Shermer, 2002: 294).

Anlaşılması kolay olmadığı halde, psikolojik anlamda geçerli bir etkisi bulunan; nümeroloji, psikokinezi ve iyi şans objeleri gibi batıl inançların, özellikle modern psikolojiyle açıklanabildiğini savunan Vyse (1997: 6), batıl inançların anormal ya da olağandışı olmadığına da dikkat çekmiştir. Buna göre, insan doğasının normal bir süreci olarak değerlendirilen batıl inançlar, insanların akıl dışı tutumlarının anlaşılmasına yardımcı olmanın yanı sıra, büyük ölçüde öngörülebilir sonuçlarla, insanların öğrenme ve bilişsel anlamda kontrol edilme süreçlerine de etki etmektedirler.

Saenko'nun (2005: 86) yaptığı araştırma sonucu elde ettiği anket verileri, batıl inançların üç temel işlevini belirlemeyi mümkün kılmakta; devamlılık (kontrol) fonksiyonuna göre, batıl inançlı kişilerin davranış biçimleri, batıl inançlarının getirileri doğrultusunda ve içinde buldukları durumdan en iyi sonucu elde etmek amacıyla değişmektedir. İkinci olarak kavramsal işleve göre, batıl inanç ve faaliyetler, nesnel gerçekliği ve bunun yanında kişilerin öznel iç dünyasını algılamayı ve anlamayı gerekli

kılmakta, hurafeler ve kötü şans, başarısızlık ve benzeri olumsuzluklarla dolu olayları anlamada yardımcı olmaktadır. Son olarak duygusal savunma işlevine göre, batıl inanışlar bireylerin duygusal durumlarını düzenleyerek, negatif durumlara karşı onları korumakta, kaygıya karşı rahatlatıcı bir etki sunmakta ve bu şekilde bireyleri teselli etmektedir. Tüm işlevler göz önünde bulundurulduğunda, batıl inançların duygusal ve manevi anlamda bir destek sağladığı da söylenebilmektedir.

1.1.3. Batıl İnanca Sosyolojik Bakış Açısı

İnsanlar, sosyal hayatlarında sahip oldukları ve kişisel ya da toplumsal olarak yaşadıkları olaylar sonucunda ortaya çıkardıkları tüm duyguları, tutkuları ve arzularının, bir ya da birden fazla ilahi güçle kontrol altında tutulduğuna ve korunduğuna inanmaktadır (Napier, 2008: 21). Bu güç kimi zaman yalnızca dini birer olgu olarak ele alınırken, kimi zaman da doğaüstü güçler ve batıl inançlar olarak ortaya çıkmaktadır. Binlerce yıldır çeşitli kültürler içerisinde varlık gösteren paranormal, batıl ve büyülü inançlar ile ilgili olarak yapılan çalışmalar, bu inançların günümüz toplumlarında gelişerek devam ettiğini gözler önüne sermiştir (Wiseman ve Watt, 2004: 1533).

Batıl inançlar ve benzeri kültürel unsurların toplum içerisinde konuşma, dinleme, gözlemlenme gibi eylemler sonucunda yayıldığı bilinmekte, bir başka deyişle bireyler, aile, eğitim çevresi, iş çevresi gibi sosyal yaşam içerisinde etkileşim kurdukları diğer insanlar aracılığıyla, kültürlere hakim olmaktadır (Kottak 2001: 52). Kuşaklar arası aktarılan bir miras olan ve özellikle büyükanneler ve büyükbabaların anlatımı yoluyla genç kuşaklara aktarılan batıl inançlar ise, kültürel öğeler arasında toplumsal bir tartışma konusu olarak yerini almaktadır (Sinanoğlu ve Sinanoğlu, 2012: 243). Toplum içerisinde etkili olan genel dini bilgilerin dışında kalan ve çoğu zaman da yasak ya da yanlış olarak bilinen batıl inançlar, bireylerin tutum ve davranışlarının belirlenmesinde de etkili olabilmektedir.

Sosyologlar ve diğ er uzmanlar din içerisinde de sık sık adı geç en batıl ve benzeri inanç biçimleri üzerinde çalışmaktadır (Lundskow, 2008: 147). Her ne kadar kabile yaşamı sürecinde var olan bilgi düzeyi ve teknoloji, günümüz çağdaş toplumları içerisinde oldukça gelişmişse de, bireyler irrasyonel olarak tanımlanan bu eski kültürel miraslarından tamamen sıyrılamamıştır. İnanca ilişkin yapılan çalışmalarda; inançlar ve objektif olgular arasında tam anlamıyla bir korelasyon olmadığı ve inançların kuvvetinin, objektif olgularla uygunluk derecesine bağlı olmadığı sonuçlarına varılmış, buna göre toplum içerisinde objektif olgularla uyuşmayan inançların da, rasyonel inançlar kadar geçerli olduğu ifade edilmiştir (Arslan, 2004: 7).

Sosyal yapıların bir parçası olan inanç sistemlerinin, tıpkı diğ er yapılarda olduğu gibi toplum içerisinde var olan sosyolojik etkilerinden söz etmek mümkündür (Kelly ve Ronan, 1987: 526). Batıl inançların sosyolojik yönü, özellikle toplumsal yapı içerisindeki yeri ile incelenebilmektedir. Tarih boyunca hiçbir zaman yok olmayan bu inançlar, var oldukları her dönemde işlevsel bir amaçla kullanılmakta ve bu şekilde devamlılığını sürdürmektedir (Özgüven, 2013: 112). Bunun yanında batıl inançlar, bir bölgenin sosyal varlıklarıyla ilgili olmakta, örneğin timsah bulunmayan bir bölgede timsahla ilgili batıl inançlara rastlanmamaktadır (Arslan, 2004: 11).

Aynı şekilde bir bölgenin siyasi, ekonomik ve kültürel yapısı da, o bölgedeki batıl inançları biçimlendiren etkenlerdir. Özellikle sanayi toplumları içerisinde giderek yalnızlaşan bireyler, batıl inançlarını uygularken, benzer inançlara sahip olan bireylerle aynı amacı paylaşan bir grubun ruhunu oluşturmakta ve böylece yalnızlıklarını gidermektedir (Özgüven, 2013: 113). Aynı durum belli takımların başarılarının devam etmesine yönelik olarak uyguladıkları batıl inançlar için de söz konusudur. Buhrmann ve Zaugg (1981) rekabetçi basketbol oyuncularında batıl inançların ve performansın pozitif biçimde ilişkili olduklarını tespit etmişlerdir: Üst düzey takımlar ile aynı zamanda bir takımdaki üst düzey oyuncular daha fazla batıl davranış göstermektedirler (Akt. Damisch, Stoberock ve Mussweiler, 2010: 1018).

George ve Sreedhar (2006) ise, genel anlamda kırsal nüfusun, kentsel nüfusa göre daha fazla batıl inanca sahip olduğuna dikkat çekmiş ve bu iddialarını, Hintli üniversite

öğrencilerinin araştırması sonucunda kentte yaşayan, ancak arka planda asıl yaşam alanı kırsal bölgeler olan insanların, kent içerisindeki diğer insanlara oranla daha fazla batıl inanca sahip olması şeklinde ortaya çıkan verilerle desteklemiştir (Akt. Farooq ve Kayani, 2012: 336). Kent ortamının sunduğu iş, eğitim ve sağlık gibi imkanlar, insanların yaşam tarzlarını geçmişe oranla daha kaliteli bir hale getirmekte ve bunun sonucunda sosyo-kültürel çevrede bir takım değişiklikler meydana gelmektedir. Bunun yanında düşünülenin aksine toplum içindeki bir takım inançlarda değişiklikler olmamakta ve örneğin, aile, çevre ve bazı yayın araçları batıl inançların genç kuşaklara aktarımında önemli bir rol oynamakta; ancak Sinanoğlu ve Sinanoğlu (2012: 256) tarafından yapılan araştırma, kent ortamında batıl inançların aktarılmasında çevrenin aileden daha fazla işlev gördüğü ortaya koymaktadır.

Kimi zaman kişilerin toplum içerisinde uyumlu davranmaya yönelik ihtiyaçları da onları batıl inançlara yönlendirmektedir. Buna göre bireyler, kendileri için uygulamayacakları batıl inançları, yalnızca buldukları çevreye uyum sağlamak için, başkaları adına da gerçekleştirebilmektedir (Köse ve Ayten, 2012: 202). Genellikle kitle iletişim araçları, kültürel eserler ve eğitim kurumları ile insan bilincine kazandırılan inançlar, öznel kültürün de birer parçasıdır. İnançlar, bölgelere ve cinsiyete göre değişebilmektedir (Farooq ve Kayani, 2012: 336).

Yapılan çalışmalarda batıl inanç ve cinsiyet arasında da bir ilişki kurulmuş, buna göre kadınların batıl inançlarının, erkeklere oranla daha fazla olduğu dikkat çekmiştir (Wiseman ve Watt, 2004: 1534). Daha önce Psikolog Jarome Tobacyk ve Gary Milford tarafından yapılan bir araştırma, üniversiteli kadınların özellikle geleceği tahmin etmeye yönelik ortaya çıkan batıl inançlara, erkeklere oranla daha fazla inandıklarını kanıtlamıştır (Akt. Vyse, 1997: 36). Bunun yanında Scheidt (1973: 1161) tarafından yine üniversite öğrencileri üzerinden yapılan araştırmanın sonucunda da, kadınların doğaüstü ve batını olaylara, erkeklere oranla daha fazla inandıkları ortaya çıkmıştır.

Araştırma konusu olarak, eğitilmiş bireylerin, bilimsel bilgiyle iç içe olması sonucunda, eğitimsiz kişilere oranla batıl inançları ve doğaüstü güçleri daha fazla reddettiklerine dair bir hipotez de ortaya atılmıştır (Barro ve McCleary, 2002: 2). Bu

varsayıma göre dini inançlara sahip olan kişilerin de, genele göre daha az eğitilmiş olduğu iddiası göz önünde bulundurulmuştur. 1757 yılında yayınlanan “The Natural History of Religion” eserinde Hume, konuyla ilgili olarak dinin, irrasyonel insan korkuları ve kaygıları sonucu oluştuğundan bahsederek, varsayımları destekler nitelikte bir bakış açısı sergilemiştir. Aynı zamanda eğitilmiş insanların baskın entelektüel yapıları nedeniyle büyü ya da batıl inançlarla alay etme ihtimalinden de söz edilmiştir (Bailey, 2007: 37).

Bir diğer varsayıma göre ise, işsiz bireylerin, iş sahibi bireylere oranla daha yüksek düzeyde batıl inanç eğilimi vardır (Torgler, 2003: 7). Bunun nedeni işsiz insanların, batıl inançları, mevcut durumu kabul etmek ve bunun üstesinden gelmek adına bir seçenek olarak görmeleridir. Bunun yanında Torgler (2003: 10), hasta ve engelli insanların, sağlıklı insanlara oranla daha çok batıl inançları olduğunu vurgulamıştır. Yapılan araştırmalar günümüzde hala birçok hastalığın çaresini batıl inançlarda arayan insanların olduğunu altını çizmektedir. Örneğin boğmaca hastalığına yakalanmış bir kişinin iyileşmesi için aile yakınları, çevrelerinde ölen bir kişiden miras kalan bir sandığın içine hastayı kapatarak, aslında boğmaca hastalığını bu sandığa kapattıklarını düşünmekte ve bu yöntemle hastalığın geçeceğine inanmaktadır (Köymen, 1970: 8).

Nesilden nesle birer kültürel miras şeklinde aktarılan batıl inançlar, kimi zaman insanların zihninde korku ya da şüphelerin oluşmasına neden olmaktadır (Smith, 2010: 142). Belki de bu nedenle aslında batıl inançları olmadığını iddia eden birçok insan da, toplumlar içerisinde şansızlık getireceği bilinen eylemleri uygulamamakta, buna göre evde şemsiye açmamak ya da ayna kırmamak için çaba sarf edebilmektedir (Parker, 1948: 6). Yapılan araştırmalar bireylerin belirli bir durum karşısında başarılı olma kapasitelerini arttırmak adına da, rasyonel açıdan kabul edilemeyen birçok batıl inanca yöneldiklerini ortaya çıkarmıştır (Damisch, Stoberock ve Mussweiler, 2010: 1015).

Yoksulluğun ve yabancılaşmanın fazla olduğu az gelişmiş ülkelerde, zengin ve gelişmiş ülkelere oranla daha köklü bir batıl inanç sisteminin kabul edildiği de çalışmalar sonucunda ortaya çıkan yargılar arasındadır (Safaei ve Khodabakhshi, 2012: 242). Bununla birlikte gelişmiş ülkelerde batıl inançların olmadığına dair bir yargıda bulunmak doğru olmayacaktır. Örneğin İngiltere, gelişmiş bir ülke olmasının yanı sıra, dünyadaki en batıl

ülkelerden bir tanesidir. İngiltere'nin Lancashire bölgesinde tıpkı eski uygarlıklarda olduğu gibi, özellikle yeni ay zamanında çeşitli batıl tören ve adetlerin uygulandığı bilinmektedir (Harland ve Wilkinson, 1867: 20).

Sosyologların ortaya attığı teoriler, aslında geleneksel ve çoğunluğu okur-yazar olmayan toplumlarda büyü ve batıl inanç gibi farklı, olağanüstü olayların varoluş nedenini daha gelişmiş bir düzeyde açıklamaktadır (Campbell, 1996: 152). Bunun yanında Peterson da (1978), "Locus of Control and Belief in Self-Oriented Superstitions" adlı makalesinde, batıl inançlara sahip olan kişilerin pek fazla bilimsel bilgiye sahip olmadığını ve kendilerine odaklanmış insanlar olduklarını, en güncel çalışmalardan yola çıkarak söylemektedir (Akt. Stanke, 2004: 1). Batıl inançları hem bir moda unsuru, hem de tutku olarak gören insanlar, kültür içerisinde bu inançlara popüler bir yer de kazandırmaktadır (Elworthy, 2004: 6-7).

Özellikle en popüler batıl inançlar arasında yer alan büyü ile ilgili uygulanan birçok yöntem, bugün hala varlığını sürdürmektedir. Kültürler arasında yöntem bakımından farklılık gösterse de, bu uygulamaların amacı çoğunlukla aynıdır. Örneğin; Güneydoğu Asya'da yer alan Laos ülkesinde, bir ağacın en yüksek dalına konulacak plasentanın, bebeğe mutlu bir hayat sunacak ruhlar tarafından yenileceğine inanılmakta, aynı şekilde Amerika'daki hastanelerde doğum yapan kimi bireyler de plasentayı saklamak adına doğum odası gibi uygun bir yeri, doktor ya da hemşirelerden talep etmektedir (Vyse, 1997: 8).

Doğum ve hamileliğe yönelik diğer birçok batıl inanç, sosyal yaşam içerisinde bireyleri etkilemektedir. Örneğin, bir bebeğin cinsiyetini belirleyebilmek adına bir bardak suya damlatılan süte bakılmakta ve sütün üstte kalması sonucu bebeğin kız, dibe çökmesi sonucu ise erkek olacağına inanılmaktadır (Köse ve Ayten, 2012: 198). Bunun yanı sıra Almanya ve Amerika'nın belli bölgelerinde de ıslık çalan kızların ileride evlilik dışı çocuk sahibi olacaklarına inanılmakta ve bu nedenle birçok ailede genç kızların ıslık çalması yasaklanmaktadır (Franklin, 2005: 17).

Günümüzde kötü durumlarından kurtulmak adına batıl inanç ve doğaüstü güçlerden yardım isteyen birçok kişi, aracı olarak kitapları, kuşları veya kristalleri kullanmakta, bu inanç aynı zamanda ticari çıkarılara da hizmet etmektedir (Safaei ve Khodabakhshi, 2012: 243). Batıl inançlar, hayatın zorluklarına karşı bir tür manevi yardım olarak ele alındığında, insanların medeni halleri ile batıl inançlara yönelimi arasında da anlamlı bir ilişki ortaya çıkmaktadır (Torgler, 2003: 7-8). Buna göre dul, boşanmış ya da ayrılmış insanların bekar ya da evli kişilere oranla daha fazla batıl inançları olduğu söylenebilmektedir.

Birçok farklı biçimde ortaya çıkabilen batıl inançların, gerçekliği hakkında herhangi bir kanıt olmamakla birlikte, olumsuz bir anlam içerdiğine dair tutumlar da mevcuttur (Callebaut, 2000: 53). Bu nedenle çoğu zaman insanlar, batıl inançları olduğunun bilinmesini tercih etmemekte ve aksi durumda toplum tarafından acayip ve sıra dışı algılanacaklarını düşünmektedir. Ancak batıl inançların, yapılan araştırmalar sonucunda insanlar üzerinde, gerek sosyal yaşamda gerekse kişisel kararlarında endişe ve korkuları gideren ve psikolojik bakımdan sakinleştirici bir görev üstlenen unsurlar olduğu da kabul edilmiştir (Özguven, 2013: 122).

1.1.4. Batıl İnanca Antropolojik Bakış Açısı

İlk çağlardan günümüze kadar insanoğlunun bilinmeyene ve doğaüstü olaylara karşı tutum ve merakı, her olay ile ilgili bir takım neden-sonuç ilişkileri kurmasına yol açmış ve bunun sonucunda da batıl inançlar ortaya çıkmıştır (Arslan, 2004: 8). Kökeni ve içeriği anlaşılana kadar yalnızca hurafe gibi olumsuz anlama sahip terimlerle aynı kategoride değerlendirilen batıl inançlar, ancak toplumların gelişmesi ve medeniyet seviyesine ulaşması sonucunda çeşitli değerler içeren bir ifade olarak kullanılmaya başlanmıştır. İrrasyonel inançlar ya da eylemler bütünü olarak düşünülen batıl inançlar, günümüzde birçok antropolog tarafından rasyonel sistemlerin temeli olarak da değerlendirilmektedir (Barnard ve Spencer, 2010: 787).

Tarih öncesi çağların karanlığında kaybolan inançların kökenleri, batıl inançlar adı altına yavaş yavaş ortaya çıkmış ve çağlar boyunca yerli ya da uygar birçok toplumun içerisinde insanları etkilemiştir (Elworthy, 2004: 3). Bu inançlar birçok disiplinin yanı sıra kültürel antropoloji içerisinde de incelenmiştir. Evrensel düzeyde kabul edilen batıl inançlar, ruhlara tapma biçiminde gerçekleştirilen dini ritüellerde ya da gelişmiş evren bilimi içerisinde de fark edilebilmektedir (Fox, 1991: 242). Buna rağmen, eski zamanlarda gelişmemiş ırkların karakteristik özelliği, daha üst ırkların ise dini inanç biçimleri olarak düşünülen batıl inançlar için Fox, günümüzde dinin reddedildiği yerlerde ortaya çıktıklarını söylemenin muhtemelen daha iyi olacağını belirtmiştir.

Antik toplumlar içerisinde batıl inançlara yönelen birçok insan irrasyonel eğilimlerini, günlük yaşamlarında uyguladıkları bir rutin haline dönüştürmüş ve en basit objeye bile batıl bir değer yükleyebilmiştir. Örneğin, balta veya ip gibi günlük olarak kullandığı eşyalara çeşitli anlamlar ve güçler atfederek, bunları kendi çıkarları doğrultusunda kullanabileceğini düşünmüş ya da kayaların ölümsüz olduğunu ve saygıyı hak ettiklerini düşünerek, kayalara vurulması durumunda çeşitli salgın hastalıkların ve şanssızlığın ortaya çıkacağına inanmıştır (Köse ve Ayten, 2012: 197).

O dönemlerde hemen hemen her hastalığa da batıl inançlar yoluyla şifa aranmış ve hastalara değişik ritüeller uygulanmıştır. Teorik ve eleştirel bir bakış açısıyla incelendiğinde, erken modern zamanlara ait edebi ve tarihi belgelerde, döneme özgü batıl tedavi yöntemlerine rastlanmış ve insanların bu yöntemleri nasıl kabul ettiği ve nasıl yaygınlaştırdığı keşfedilmeye çalışılmıştır (Oldridge, 2013). Gerek milattan önceki, gerekse milattan sonraki her dönemde ortaya çıkan batıl inanç kavramı, ahlaka aykırı olan inançlar için kullanılmıştır (Tanyu, 1976: 125). Bugünün batıl inanç kavramı içerisinde yer alan inançlar ise; Eski Mısır, Sümer, Babil, Eski Yunan ve Roma uygarlıklarından süregelmektedir.

Günümüzde de batıl inançlar, toplumların manevi kültür veya sosyal anlayışları içerisinde yerini almakta ve kökenleri medeniyet öncesi toplumlara dayanmaktadır (Safaei ve Khodabakhshi, 2012: 243). Bu nedenle batıl inançlar, toplumların gelişimi üzerinde olumsuz bir rol oynarken, batıl bilgelik ise, deneysel bilimlerin içinde bir gerçeklik olarak

kabul edilmemektedir. Özellikle bireylerin kendi inançları dışındaki her şeyi, batıl olarak değerlendirmelerine dair tutumları, 21. yüzyılda geçerliliği ve gerçekliği kabul edilmiş inançların bile daha sonrasında batıl sayılabilmek ihtimalini akla getirmektedir (Peoples ve Bailey, 2006: 284).

Bunun yanında Stuart Clark'ın "Thinking with Demons" adlı tarihi ve kültürel çalışmasında, batıl inançlar detaylı olarak incelenmiş ve toplumların kültürel tarihinde yeri olan bu olguların, özellikle 16. ve 17. yüzyılda öne çıktığından bahsedilmiştir (Akt. Oldridge, 2013). Böylece birçok kez açıklanamayan batıl inançların kavram ve niteliğinin, değişen her zaman ve kültüre göre yeniden şekillendiği de söylenebilmektedir. Örneğin, at nalının uğurlu sayılmasının nedenlerinden biri Keltlerin, atın kutsal oluşuna inanmasıyken, 13 rakamının uğursuz olduğu batıl inancının temelinde ise, Tapınak Şövalyeleri'nin tutuklanmasının ardından yapılan işkencelerle 13 Ekim 1307 tarihinde öldürüldüğüne yönelik düşünce yatmaktadır.³

Antik uygarlıkların günümüz toplumlarına batıl inançları miras bırakmasına yönelik en önemli örneklerden biri İran'dır. Bugün hala İran'da yaygın olan batıl inançların ortaya çıkmasının temelinde, eski dönemlerde İran'ın çevresindeki ülkeleri işgal eden komşularının etkileri vardır. Özellikle "Batıl İnançların ve Büyünün Anası" olarak da adlandırılan Keldani ve Asur gibi antik uygarlıklar, İran'daki güneşe, aya, ejderhalara ve hayvanlarla veya bitkilerle konuşabilme olasılığına yönelik inanç ve efsanelerin toplum içerisinde yaygınlaşmasını sağlamış ve bu inançları günümüz İran halkına da miras bırakmışlardır (Safaei ve Khodabakhshi, 2012: 242).

Antropolog Alan Dundes, "Brown County Superstitions: The Structure of Superstitions" başlıklı çalışmasında batıl inançları tanımlamanın basit bir iş olmadığını altını çizerek, inanç sistemleri ve kültürle iç içe olan batıl inançların insan hayatında ve toplum tarihinde varlığının kabul edilmesinin ve öneminin anlaşılmasının gerekli olduğunu vurgulamaktadır (Akt. Dean, 2013:60). Bunun yanında antropologların dini inançların içeriği adına ayrıntılı bir tutum sergilemesi ve hemen hemen tüm inançları din adı altında

³ Vikipedi Ana Sayfası, Erişim Tarihi: 27.10.2013. <http://tr.wikipedia.org/wiki/Batil_inanç>

ele alması, sihir ve büyü gibi batıl inançların, özellikle Amerika'daki kolej ve üniversitelerde din inancı olarak algılanmasına neden olmaktadır (Winzeler, 2012: 4). Antropolog David Bidney ise, 1953 yılında yaptığı tanımlamayla batıl inançların; korkular sonucu ortaya çıkan, genellikle tabularla ilgisi olan, akıldışı ve mitolojik inançlar olduğundan bahsetmiştir (Bidney, 1995: 294).

Özellikle 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyıl içerisinde etkin olarak çalışmalarını sürdüren birçok antropolog, batıl inanç ve cahilliğin toplum içerisinde ayrı bir inanç, tutum, davranış ve gelenek biçimi yarattığını ve yerlilerin, batı kültürleri içerisinde bu süreci din olarak kabul ettiklerini vurgulamıştır (Wilk, 1991: 46). Evans-Pritchard (1965: 14-15) ise, ilkel düşünce biçimine dair yorumlamaları anlamak için öncelikle insanların kendi düşünce biçimlerinin farkına varmasının önemini ve bu süreçte sınıf, cinsiyet ve dönem bakımından farklılıkları göz önünde bulundurulmasının zorunluluğunu savunmuş ve devamında ilkel dinlerin, birer illüzyon olması ve geçerliliği bakımından diğer dini inançlardan hiçbir farkı olmadığı, bu nedenle ilkel dinlere saygı duyulması gerekliliğini dile getirmiştir.

Yaptığı antropolojik çalışmalarda Malinowski, kontrol edilemeyen şartlar altında kalan ve bilimsel bilginin, mevcut sorunu çözmek için yetersiz olduğunu düşünen bireylerin, batıl bir çözüm yolu olarak büyüyü kullanmayı tercih ettiklerini belirtmiştir (Wang, Hernandez, Minor ve Wei, 2012: 714). Malinowski'nin yanı sıra Jahoda da risk, belirsizlik ve korku unsuru içeren durumlarda, insanların batıl inançlara yöneldiğinin altını çizmiştir. Trobriand adalarında yaptığı araştırmalar sırasında Malinowski, büyüün yalnızca sonuçlarından emin olunamayan olaylar için kullanıldığının altını çizmiş, Dr. Neuhauss tarafından Yeni-Gine'de gerçekleştirilen bir çalışmada ise yerlilerin, rit, büyü ve sihre başvurmadan hiçbir konuda başarılı olamayacaklarına inandıkları sonucuna varılmıştır (Lévy-Bruhl, 2006b: 53).

Antropologlar batıl inançları, putperestliğin sonucunda ortaya çıkan bir ortaçağ mirası olarak da değerlendirmektedir (Freytag, 2004:31). Bu miras var olan içerisinde büyü kadar, kehanetler de antik toplumlar için oldukça önemlidir. Örneğin, Romalı kahinler, hayvanların kurban edilmeden hemen önceki halini, kurban edilme işleminden sonra iç

organlarını ve daha sonra ise kurbanın yakılışı esnasında çıkan alevleri yorumlayarak kehanette bulunmuşlardır (Philolophorum, 2001: 155-156). Bu sayede Roma'nın geleceği hakkında bilgi sahibi olan imparator ise, şarlatanları uzak tutmak amacıyla gerçek kahinlerden oluşan yaklaşık 60 kişilik bir gruptan, özgür bir akademik kahin topluluğu oluşturmuştur.

Günümüzde batıl inançlara yönelik olarak devam eden antropolojik araştırmalar, farklı toplumların sosyal ve kültürel açıdan ele alınmasına da olanak sağlamaktadır. Örneğin, sosyal kültürel antropolojinin uygulamalı uzmanlık alanlarından biri olan sağlık antropolojisi içerisinde yer alan konulardan biri de, sağlık ve şifa bulmak amacıyla toplum içerisinde yer alan batıl uygulamalardır (Türk, 2012: 92). Bir toplumda sağlık ve benzeri herhangi bir alanın geliştirilebilmesi, aynı zamanda o toplumun kültürel özelliklerinin iyi bilinmesiyle de alakalıdır.

Geleneksel sağlık sistemi içerisinde yer alan inanç ve uygulamalar, var olan hastalığın kültürel açıdan farklı algılanmasına da neden olmaktadır. Bu süreçte uygulanacak olan tedavi biçiminin seçimi, insanların sosyal çevrelerinde kurdukları dengenin devamlılığı açısından önem taşımaktadır. Tıpkı antik çağ toplumlarında olduğu gibi, bugünün gelişmiş toplumlarında da sağlık hizmetlerinin yanında başvuru alan büyü, nazar ve benzeri uygulamalar, inanç kültürünün insanlar üzerinde her dönem etkili olduğu kanıtlanmaktadır (Elmacı, 2000).

1.2. Günümüzde Batıl İnançlar

İnsanların gerek kaygı düzeylerini azaltan, gerekse motivasyonlarını arttıran batıl inançların kullanımı, tıpkı tarih öncesi çağlarda olduğu gibi bugün de devam etmektedir. Özellikle sanayileşme sonrası eğitimin ve teknolojinin artması ve bireylerin git gide rasyonel bilgiye daha çok yönelmeleri, batıl inançların varlığını etkilememekte ve günümüzde hemen hemen her insan günlük yaşamlarının bir bölümünde batıl inançlara yönelmektedir. Özellikle astrologların, el falı veya tarot falı bakanların 21. yüzyıl

öncesinden süregelerek başlıca batı şehirlerinde varlıklarını devam ettirmeleri, bu büyüü veya okült⁴ uğraşların kent merkezlerinde kabul gördüğünü ve desteklendiğini doğrular niteliktedir (Bailey, 2007: 218).

Astroloji gibi konular özellikle dini açıdan ele alındığında batıl olarak yorumlanmakta ve geçerliliği kabul edilmemektedir. İnsanların doğum anı ile yıldızların konumu arasında kurulan ilişki sonucu gelecek tahminlerinin yapılmasına karşılık, Kur'ân'da geçen, "Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilemez." ifadesini, astrolojiye karşı çıkılması ve bunun bir bakıma manevi boşluğu batıl inançlarla doldurma girişimi olduğunun anlatılması olarak yorumlayan Candan (2010: 164-165), bu kültürün Arabistan, Kadim Yunan, Hint ve İran'dan geldiğini öne sürmektedir. Tıpkı İslam ülkelerinde ve diğer kültürlerde olduğu gibi Amerika'da da bir kişinin karakteristik özelliklerinin, kaderinin ya da sağlığı ile ilgili konuların, doğum zamanı ve yıldızların durumu dikkate alınarak belirlenebileceğine yönelik inanç, batıl olarak değerlendirilmektedir (Vyse, 1997: 5).

Kanada Saskatchewan Üniversitesi'nden yapılan kapsamlı bir araştırmada da, insanların kişilik özellikleri ile doğdukları gün ve saat arasında bir bağlantı olduğuna ve yıldız ve gezegenlerin konumunun bu durumu etkilediğine dair iddialara yönelik destekleyici bir sonuca varılamamış ve araştırmaya katılan astrologların tahminlerinin başarısız olduğu tespit edilmiştir (Dean ve Kelly, 2003: 190). Jung (2010: 21), astroloji ve diğer kehanet yöntemlerinin, eskinin bilimi olarak tanımlanabileceğini vurgularken, son dönem araştırmacılarından birinin de büyü için, "balta girmemiş ormanların bilimi" tanımlamasını yaptığını dile getirmiştir.

İnsanoğlunun kaderini öğrenme ya da değiştirme arzusu, toplumsal bunalımları, kabul görme isteği ve artan sorumlulukları, bireylerin irrasyonel düşüncelere yönelimini arttırmaktadır. Çoğu kez buldukları durumdan kurtulma yolunu arayan insanların, geleneksel bir toplumda astrologlar, falcılar, büyücüler ve benzeri batıl inancın getirilerini tetikleyen kişi ya da araçlarla çalışmaları, kaderin değiştirilebileceğine dair genel inancı

⁴ Türkçe karşılığı gizli bilim olarak tanımlanan okültizm, eski inanç ve geleneklerin devamlılığını sağlayan batını doktrinler olarak tanımlanmaktadır (Philolophorum, 2001: 19).

gözler önüne sermekte, buna göre aşk acısı çeken, hasta olan, hayal kırıklığı yaşayan, iş arayan ya da intikam peşinde koşan birçok kişi, çareyi ya da tatmin olma duygusunu batıl inançlarda aramaktadır (Floramio, 2005: 66). Çin dilinde “rüzgar ve su” anlamına gelen Feng Shui; şansa, başarıya ve pozitif enerji akışına sahip olmak amacıyla, genellikle ev ve işyerlerinde uygulanmaktadır. Kimilerince akla uygun ve bilimsel olarak kabul edilen bu inanç sistemi, birçok komünist hükümet tarafından batıl ve yasadışı sayılmakta ve “Kültürel Devrim” adı altında engellenmektedir (O’Sullivan, 2010: 31).

Batıl inançların korkutucu ve bir o kadar da mantıksız bir güce sahip oluşu tarih boyunca kimi devletlerin önemli kişilerini de etkilemiştir. Vyse’in verdiği örnekte; 40. Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Ronald Reagan’ın eşi Nancy Reagan’ın, iddialara göre devlet işleriyle ilgili konularda Astrolog Joan Quigley’e danıştığı ve onun fikirlerinden yola çıkarak hareket ettiği dikkat çekmektedir (Dean, 2013: 62). Bunun dışında özellikle Çin toplumunda gözlemlenen Feng Shui gibi geleneksel batıl inançlar da, insanların yaşam biçimlerini etkilemekte, herhangi bir kişinin kötü şansını dışarı yansıtması amacıyla bireyler evlerinde konumlandırılmış aynalar bulundurmakta veya “fok dzi” isimli bir karakterin iyi şans getirdiğine inanmaktadır (Simmons ve Schindler, 2003: 102).

21. yüzyıl batı toplumlarında ise Mc Donald’s ve benzeri fast-food restoranlarında uygulanan Feng Shui akımı, bu mekanların uzmanlarca yeniden dizayn edilmesini gerekli kılmıştır (O’Sullivan, 2010: 32). Bunun yanında başta Smith Barney ve Morgan Stanley olmak üzere Amerika’daki birçok saygın şirkette de Feng Shui’nin ilkeleri benimsenmiş ve işe alınan uzmanlar eşliğinde, şirket içerisinde uygulanmıştır (Kramer ve Block, 2008: 783). Bu açıdan bakıldığında batıl inançların özellikle tüketim kültürü içerisinde bir yeri olduğu da söylenebilmektedir. Son yıllarda şirketlerin pazarlama faaliyetlerinde kullanılan batıl inançlar, malların ürün, renk, kalite ve fiyatlandırmasında ortaya çıkmaktadır (Özgüven, 2013: 112). Örneğin, İspanyol ayakkabı markası “Camper of Spain”, ayakkabılarının tanıtımını asla yeni görünen bir ayakkabının afişiyle yapmamakta ve bu batıl geleneği her sunumunda uygulamaktadır (Saren, 2006: 232). Bunun yanı sıra ünlü şampuan markalarından “Elidor” da Türkiye’de yayınlanan reklamlarında nazar boncuğu kullanmış ve “Kendi saç tipine uygun Elidor’u seçen, kendi saçına özgü güzelliği ortaya çıkarabilir. Bu da insanın saçına nazar boncuğu takmasını gerektirecek kadar dikkat çekici

bir güzelliştir.” mesajıyla nazar boncuğunun, kıskanılacak güzellikteki saçlara değecek nazardan kadınları koruyacağı inancına dikkat çekmiştir (Akova, 2011: 142).

Batıl inançların, tüketicilerin karar verme süreci üzerindeki etkilerini incelediği araştırmasında Ang (1997), Çinli tüketicilerin alfonümerik marka isimlerine yönelik tutumlarını değerlendirmiş ve örneğin uğurlu bir sayı olarak kabul edilen “8” rakamının yer aldığı isim ve metinlerin, uğursuz olarak kabul edilen “4” rakamının yer aldığı isim ve metinlere oranla daha iyi algılandığı ve bu sürecin insanların tüketim tercihlerinde etkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır (Akt. Özgüven, 2013: 114). Özellikle batıl inançları olan bireylerin tüketim tercihleri üzerinde, alışveriş yapacakları zamanın da oldukça önemli etkisi vardır. Örneğin, “The Economist” gazetesinin 1993’te yayınladığı habere göre, Tayvan’daki araba satışlarının aynı yıl içine 28 Ağustos ile 15 Eylül arasında %30 oranında azaldığı, bunun nedeninin de o dönemin hayatı zorlaştıran “Hayalet Ay” olarak kabul edilmesi inancı olduğu açıklanmıştır (Simmons ve Schindler, 2003: 102).

İlginçliğinin yanı sıra abartıldığı takdirde riskli durumları da açığa çıkarabilecek özellikleri bulunan batıl inançlar, insanların sağlık ve stres durumlarını da etkilemekte; örneğin, birçok araştırma 13. Cuma günü trafik kazalarının arttığını gözler önüne sermekte ya da uğursuz sayılara inanmak veya ayna kırmak gibi çeşitli uğursuzluklara bağlı ortaya çıkan stres ve sağlık sorunları, bireylerin yaşam kalitesini düşürmektedir (Stanke, 2004: 1). Son zamanlarda Amerika’da yapılan bir araştırmada, toplumsal istatistik raporları, Amerikalıların %44’ünün kesin olarak batıl inançlı olduğunu, geri kalan %56’sının ise batıl inançları reddetmeyerek bu konuda iyimser bir tutum sergilediklerini ortaya koymuştur (Wang, Hernandez, Minor ve Wei, 2012: 712-713).

Yine Amerika’da yapılan Gallup araştırmasına göre ise Amerikalıların %5’i ayna kırmanın, %12’si merdiven altından geçmenin, %14’ü ise kara kedi görmenin uğursuzluk getireceğine inanmakta ve hatta İtalya Çevre ve Hayvan Haklarını Koruma Derneği’nin raporlarına göre her yıl 60.000 dolayında kara kedinin, insanlara uğursuzluk ve felaket getireceğine yönelik inanç nedeniyle öldürüldüğü ortaya çıkmaktadır (Köse ve Ayten, 2012: 206). Bununla birlikte Saenko (2005: 81) tarafından yapılan başka bir araştırmada da, öğrencilerin okula giderken servise ya da otobüse para ödemedikleri ya da uğurlu

kalemlerini kullanmadıkları sürece o gün içinde yapılacak sınavda başarılı olamayacaklarına inandıkları, ek olarak gün içinde saydıkları nesnelere (oda ya da sınıf içerisindeki pencereler gibi) toplamında ortaya çıkan sayısının çift olması sonucunda ise sınavdan iyi bir puan alacaklarına inandıkları sonucu ortaya çıkmıştır.

Torgler tarafından 2007 yılında Almanya, Fransa, Hollanda, Letonya, Rusya, Bulgaristan, İsviçre, Avusturya ve Slovakya’da yapılan çalışmalar, burada yaşayan insanların özellikle astroloji, şanslı takılar ve fal gibi batıl inançlara sahip olduklarını göstermiş ve batıl inançların mit olarak yorumlanmasının dışında insan davranışları üzerinde de ne kadar çok etkisi olduğunu ortaya koymuştur (Wang, Hernandez, Minor ve Wei, 2012: 713). Eski zamanlarda İngiltere’de askere giden genç erkeklerin ceketlerinin üzerine dört yapraklı yonca takılmakta ve bu eylemin onları kötülüklerden koruyacağına inanılmaktadır (Oliver, 2009). Bugün de dört yapraklı yoncanın genel anlamda şans getirdiğine yönelik inanç sürmektedir.

Birçok batıl inanç kültürel açıdan paylaşılmasına ve sosyal bakımdan nesilden nesle aktarılmasına rağmen, görece kendine özgü ritüellerden oluşan batıl inançlar da mevcuttur (Kramer ve Block, 2008: 784). Öğrencilerin sınav öncesi uğurlu kalemlerini kullanmaları veya bir iş başvurusu öncesi şanslı olduğuna inanılan bir kıyafetin giyilmesi bu duruma örnek oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra birçok batıl inancın, güvenlik ihtiyacından dolayı ortaya çıktığını kanıtlayan çalışmalar da mevcuttur. Örneğin, Rusya’da üniversite öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırmaya göre, %86’lık bir kesim, batıl inançlarının temelinde güvenlik ihtiyaçlarının olduğunu öne sürmüştür (Saenko, 2005: 81).

Alışlagelmiş ve genellikle kültür yoluyla öğrenilmiş batıl inançların yanı sıra koşullanma yoluyla öğrenilen bu batıl inançlar için birçok tanınan ismin uyguladığı ritüellerden de örnek verilebilmektedir. Örneğin, basketbol oyuncusu Michael Jordan tüm kariyer hayatı boyunca Ulusal Basketbol Ligi NBA formasının altına, şans getirmesi için mavi renkli eski Kuzey Carolina Üniversitesi şortunu giymiş, yine benzer şekilde, tenis oyuncusu Serena Williams, bir keresinde, bir turnuva boyunca aynı çorabı giydiğini itiraf etmiştir; golf duayeni Tiger Woods ise Pazar günlerinde yapılan turnuvalarda kırmızı bir t-

shirt giyer ki bu gün genelde turnuvarın son ve en kritik günüdür (Damisch, Stoberock ve Mussweiler, 2010: 1014).

Batıl inanç kavramı, Batı'da daha önce diğer dinleri dışlamak adına kullanılıp, sonrasında ise Hristiyanlığın ana ilkelerine uymayan inanç ve tutumlar olarak değerlendirilirken, ülkemizde dine uygun olmayan ve genellikle kabul görmeyen inanışlar olarak tanımlanmaktadır (Arslan, 2004: 8). Türkiye'de batıl inançlar daha çok sağlık, aile, evlilik ve eve ilişkin konularda ortaya çıkmaktadır. Özellikle bu konularla ilgili insanlarda oluşan korku duygusu, batıl inançlara yönelimi arttırmaktadır. Batıl inançların korku duygusu sayesinde yayıldığı söyleyen Spinoza da, "İnsanlar karşı karşıya kaldıkları her şeyi bilinen kurallara göre yönetebilseydi veya şans her zaman onlardan yana olsaydı batıl inançlara yönelmezlerdi." yorumunu yapmaktadır (Akt. Morris, 2004: 227).

Günümüz Türkiye'sinde nesne ve olayların sonucunu bilmemekten kaynaklanan batıl inançlara da rastlanmaktadır. Örneğin, siğilleri iyileştirmek adına bir ağaç dalına asılan kurbağanın kurumasını beklemek ve bu süreçte siğillerin de kuruyacağına inanmak, bugün de uygulanan batıl inançlar arasındadır (Örneç, 1966: 107). Giresun'da ise zayıf ve çelimsiz çocukların, güç ve kuvvetin sembolü olan ceviz ağacının altından geçirilmesinin, o çocuklara güç kazandıracağına inanılmaktadır. Adana ve yöresine ait inançlardan biri de köpeklerin uluması ile ilgilidir (Köse ve Ayten, 2009: 55). Buna göre köpeklerin vakitsiz ulumasının, o bölgeden bir cenaze çıkacağına işaret ettiğine inanılmaktadır.

Ülkemizde insanların, çeşitli taş ve objelerin kendilerine uğur ve şans getirdiğine ve onları hastalık ya da kötülüklerden koruduğuna dair inançları da toplum içerisinde yaygınlaşmıştır. Örneğin, bakır bir bileziğin romatizmaya iyi geldiği inancı, bilezik satışlarını arttırmıştır (Tanyu, 1976: 141-142). Bunun yanında mavi taş ve boncuklar ile çeşitli nazarlıkların da insanları kötü enerjilerden ve diğer bireylerin olumsuz düşüncelerinden koruyacağına yönelik inanç da özellikle Türk kültürü içerisinde var olan batıl inançlardan biridir. Tıpkı nazar boncuğu gibi muska da, insanlar tarafından kötülüklerden koruyacağına inanılan bir nesne olarak düşünölmektedir.

Kaya, muska konusuyla ilgili yaşadığı bir olayda, Anadolu’da her türlü tıbbi tedaviye rağmen bayılması geçmeyen bir hastanın, muska ile iyileşmesine dikkat çekmiştir. Buna göre kendisine yazılan muskayı kaybettikten sonra bayılmaları yeniden başlayan hasta için kendisi sözde bir muska yazmış ve sonraki 24 gün içerisinde hastanın herhangi bir bayılma sorunu yaşamadığını gözlemlemiştir (Kaya, 2009: 14-15). Türkiye’de nazar boncuğu dışında şans getirdiğine veya kötülüklerden koruduğuna inanılan objelerden biri de “Fatma Ana’nın Eli” ya da “Fadime Ana’nın Eli” olarak bilinen el şeklindeki uğurluktur (Örnek, 1966: 47-49). Aynı obje, Ön Asya’da yaşayan Hıristiyanlar tarafından “Meryem Ana Eli” olarak da bilinmektedir.

Türkiye’de en yaygın olan batıl inançlardan biri de, türbe inancıdır. Örneğin İstanbul’daki Zuhurat Baba Türbesi’ne giden ve çocuğu olmayan kadınlar, türbeye bezden yapılmış bir beşik bıraktıkları takdirde bebek sahibi olabileceklerine inanmaktadır (Ünal 2007). Bunun yanında yine İstanbul’da bulunan Telli Baba Türbesi’nde insanlar, dileklerinin kabul olması adına her seferinde bir tel kesmekte ve bunları türbeden ayrıldıktan sonra da yanlarında taşımaktadır (Köse ve Ayten, 2009: 56). Dilekleri kabul olan kişiler ise, telleri yeniden türbeye bırakarak bu ritüeli tamamlamaktadır. Mersin’e bağlı Mut ilçesinde yaygın olan batıl inançlar ise, kulak çınlamasının, ölen herkesin bir yaprağını taşıdığı, ahiretteki ulu bir ağacın yapraklarının birbirine dokunduğu anda çıkardığı ses olduğuna ve ölecek olan bir insanın, ölmeden önce gözünden gözyaşı gibi cevher döküleceği ve eğer bu cevher ölecek kişinin ayağına sürülürse, mahşerde yolunun aydınlık olacağına yönelik inanışlardır (Tanyu, 1976: 124).

Bunların yanında, bir evin ışığının, o evin erkeği tarafında yakıldığı takdirde evde daima bereket olacağına, kapının önünde oturan kişinin iftiraya uğrayacağına, çıkarılan ayakkabı ya da terliğin yere ters düşmesi sonucunda, kişinin kendisinin ya da sevdiklerinin hasta olacağına, akşam saati tırnak kesilmesinin şeytanlara davetiye çıkaracağına, Nisan ayının ilk yağmurunda ıslanan hasta kişinin şifa bulacağına ve sağ avuç kaşındığında para geleceğine, sol avuç kaşındığında ise elden para çıkacağına dair inançlar da, Türkiye’de yaygın olan batıl inançlar arasındadır (Özgüven, 2013: 113-114).

1.3. Günümüzde Batıl İnançların Mitolojik Temelleri

Sosyal yaşamı içerisinde insan, akılcı bilgilerin ve bilimin yeterli olmadığı her durumda mitlere yönelmekte ve Alman filozof Ernst Cassirer (1946: 280) bu durumu, mitlerin yeniden doğuşu olarak tanımlamaktadır. Mitik ya da mit-yaratısal düşüncenin, ilkel ve duygu yüklü olduğunu ve getirilerinin dünya ile mistik bütünleşmenin bir tür yansıması kabul edildiğini vurgulayan Cassirer, miti bir bilgi biçimi olarak sınıflandırmakta ve insanlığın semiyolojiyle yeniden dünya yaratma girişimleri doğrultusunda miti, bilimle aynı sınıf altında ele almaktadır (Segal, 2012: 57). Kabile toplumlarında, medenilerden farklı olarak toplumsal belleğin ayrılmaz bir parçası olan mit, kentsel toplumlarda ise çoğunlukla insanların ruhsal rahatsızlıkları sonucunda deneyimleyebilecekleri haller olarak meydana gelmektedir (Taburoğlu, 2011: 130-131).

Tüm evrenin nasıl yaratıldığını, insanların, hayvanların, bitkilerin ve doğal özelliklerin kaynağının nasıl ve neden ortaya çıktığını, insanların araç ve geleneklerini nasıl elde ettiklerini ve buldukları yerde zaman zaman harekete geçerek nasıl bir yaşam sürdürdüklerini açıklayan mitler, özünde var olan doğüstü güçler ve kültürel kahramanlarla aslında dinin bir parçasıdır (Peoples ve Bailey, 2006: 281). Kuşaktan kuşağa doğru bilgiler olarak aktarılan mitler, yok olmaya yüz tuttuktan hemen sonra ise, yerini açıklanması zor geleneklere ve batıl inançlara bırakmıştır (Fiske, 2011: 214).

Tıpkı mitler gibi batıl inançlar da, insanların içinden çıkamadıkları sorunlarına karşı bir çözüm yolu oluşturabilmesi adına ortaya çıkmıştır (Armstrong, 2006: 10). İlkel ya da antik çağların, dini ya da kültürel fenomenleri sonucunda ortaya çıkan ve geleneksel yaşam şekillerini içerisinde barındıran batıl inançlar, bir tür halk inancı olarak tanımlanmakta ve özellikle doğum, gelişim, ölüm ve yeniden dirilme konularına ait mitlerin yeniden yorumlanmış hali olarak süregelmektedir (Solomon ve Solomon, 1994: 96).

Kabile toplumlarında bireyler, şanssızlıklarını kötü talih ve büyüye bağlamakta ve kazaları, mistik birer deneyim olarak yorumlamaktadır (Lévy-Bruhl, 2006b: 43). Örneğin, yüksek bir ağaçtan düşüp ölen bir kişinin, bir başkası tarafından yapılan büyü sonucunda ölüme mahkum edildiğine ve bunun bir kaza olmadığına dair inanış, mitlerin asla

rastlantısal olmadığını da göstermektedir. Büyü ve şanssızlıklara yönelik mitlere, günümüz batıl inançlarında da rastlanılmaktadır. Tarih boyunca sabit ve kalıcı bir formda olmayan; ancak hemen hemen her zaman kültürel değişikliklere tepki veren büyüye yönelik inançlar, modern batıda diğer kültürlere oranla daha hızlı ve süregelen bir değişimle karakterize edilmiştir (Bailey, 2007: 222).

Arketip kültürlerde gerçekleştirilen yarışlar ve müsabakalar günümüz toplumlarındaki gibi yalnızca sportif bir eylem amacı taşımamakta, tıpkı mitler ve efsaneler gibi bu eylemlerin de, kabile için şansa yönelik bir etkisinin olması beklenmektedir (Lévy- Bruhl, 2006b: 61). Oynanan pek çok oyunda kehanetler kadar büyüye de oldukça önem verilmektedir. Büyülü eylemlerde bulunmadan balık tutmaya başlamanın bile mantıklı olmadığını savunan ve büyü miti söz konusu olmadan hemen hemen hiçbir işe başlamayan yerliler, gerekli ritüeller yerine getirilmeden ağ atmanın imkansız olduğu da düşünülmektedir (Groves, 1934: 455).

Tıpkı şans getirmesi amacıyla kullanılan büyü mitleri gibi, bir hastalıktan kurtulmak amacıyla kullanılan büyü mitleri de mevcuttur. Hastalıklara neden olan kötü ruhları uzaklaştırmak ve yerlilere şifa vermek adına yapılan büyüler, Endonezya şamanlarının işlerinin büyük bir kısmını oluşturmaktadır (Wilkinson, 2011: 269). Papua Yeni Gine'ye yakın Manam adalarındaki yerliler de, bir hastalığın tedavisi süresince hem büyülü hem de uygulamaya yönelik metotları kullanmaktadır (Wedgwood, 1935: 280). Özellikle doğal nedenleri olduğu düşünülen hastalıkların tedavisinde, büyülü yöntemlere sıkça başvurulmaktadır. Günümüzde büyü dışında kullanılan diğer birçok batıl inanç da, hastalara şifa vermek amacıyla uygulanmaktadır. Örneğin tavukkarası adıyla da bilinen gece körlüğünün tedavisi için, soğuk bir pınardan alınan su hastanın yüzüne sürülmekte ve pınarın bulunduğu aynı gece suyun yanına bir yumurta bırakılmaktadır (Köymen, 1970: 22). Bu inançta yumurta, tedavinin büyü (tılsımı) olarak kabul edilmekte ve hastanın bu şekilde iyileşeceği düşünülmektedir.

Levi-Strauss'un Freud'dan geliştirdiği mit kuramında ise, mit çözümlemesi ile rüya çözümlemesi arasında kültürel bir eşdeğer olduğu, rüyaların endişelerden ve bireyin bilinçaltında bastırıldığı çözümsüz sarsıntılardan kaynaklandığı, mit çözümlemesinde, rüya

çözümlemesinden farklı olarak yalnızca yapısalcı yöntem kullanıldığı; çünkü ilgi odağının birey yerine kültüre özgü kavramlar olduğu vurgulanmaktadır (Yengin, 1996: 119). Rüyalarla ilgili mitlerde genellikle insanların ruhlarla iletişim kurma amacını taşıdıkları görülmektedir. Avustralya yerlilerine ait “Rüya” veya “Rüya Zamanı” olarak adlandırılan mitte, atalarının ruhlarının uzun bir uykudan uyanarak tüm bitkileri, hayvanları ve insanları canlandırdıklarına ve daha sonra yeniden uyuduklarına inanılmaktadır (Wilkinson, 2011: 7).

Kabile yaşamında düşlerin ve rüyanın mistik bir deneyim olarak kabul edilmesi, yerlilerin gördükleri rüyalarla ilgili olarak düşünmelerine, kendilerine bu yolla hangi mesajın iletilmek istendiğini sorgulamalarına ve bu uyarılarla kendilerinin veya yakınlarının ne türden sonuçlarla karşı karşıya kalacaklarını değerlendirmelerine de neden olmaktadır (Lévy-Bruhl, 2006b: 89). Günümüzde en az astroloji kadar popüler olan bir diğer batıl inanç da rüya yorumlarıdır. Rüya görülen ve zaman içerisinde unutulmuş, gerçek hayat içerisindeki kültürel unsurlarla ortak yanı olduğu düşünülen olaylar, insanların ihtiyacı doğrultusunda yorumlandığı andan itibaren batıl inanca dönüşmektedir (Köse ve Ayten, 2009: 60). Örneğin, rüyada doğum yapıldığını görmek ve bunu gerçek hayatta gelecek bir şans olarak yorumlamak, bilinen en yaygın batıl inançlar arasındadır (Amar, 2007). Bunun yanı sıra Farooq ve Kayani'nin (2012: 340) yaptığı araştırma sonucunda kadınların rüyalara inanmak adına, erkeklere oranla daha fazla neden öne sürdükleri de tespit edilmiştir.

Güçlü Tanrı Thor miti gibi oldukça tanınmış mitlerden, şiir ve büyüün ustası, hilekar Odin'in miti de, günümüzde bilinen batıl inançlara temel oluşturmaktadır (Schrempp ve Hansen, 2002: 107). Fırtına Tanrısı ve darağacının efendisi Odin'in miti, bugün hala özellikle Almanya'da yaşayan birçok insanın batıl inançlarını canlı tutmuş, buna göre asılarak öldürülen her insanın arkasından mutlaka fırtına çıktığına dair inanç oldukça yaygın hale gelmiştir (Fiske, 2011: 68).

Gelişmemiş toplumlarda belli amaçlar doğrultusunda, simgesel biçimlendirme ile gerçekleştirilen mit ritüellerine de rastlanılmaktadır. Yerli halkın simgesel eylemlerinin amacı genellikle gerçekleşmesi istenen bir olayı, figür veya kuklalar kullanarak önceden

gerçekleştirmek ve böylece zihinsel biçimlendirmesini sağlamaktır (Lévy-Bruhl, 2006b: 215). Temsil ettiği şeyi gerçekleştirme özelliğine sahip olan simgenin kullanımına örnek olarak, Güney Hindistan'da yaşayan bir aşirette üretilen tahta erkek ve dişi heykelciklerin alınmasıyla kendilerine çocuk gönderileceğine inanan çiftler gösterilebilmektedir.

Heykelciklerle birlikte maske kullanımı da kabile kültüründe sıkça rastlanan simgesel biçimlendirmelerdendir. Özellikle şamanlar için, törenlerde kullanılan maskeler (ya da masklar) en önemli unsurlar arasındadır. Buna göre bir ruhun yüzünden yapılmış olan maskeler, ruhun maskeyi takan şamana dönüşmesini ya da şaman aracılığıyla konuşabilmesini sağlayacaktır (Wilkinson, 2011: 269). Günümüzde ise simgesel biçimlendirme ile uygulanan batıl inançların en bilinen örnekleri arasında voodoo bebeği büyüü yer almaktadır. Pronin, Wegner, McCarthy ve Rodriguez (2006: 230) tarafından yapılan bir araştırma sonucunda, modern Amerikan kolejlerindeki öğrencilerin, voodoo bebeklerini kullanarak bir kişiye zarar verebileceklerine inandıkları ortaya çıkmıştır.

Dünyadaki doğal güçlerin kullanımıyla ilgili birçok mitte, özellikle büyük ağaçlardan, kutsal mezarlardan, dağlardan, nehirlerden ve kayalardan bahsedilmektedir (Addei ve Amankwah, 2011: 249). Arketip kültürlerde taşların ve kayaların, günümüz çağdaş toplumlarında sahip olduklarından çok daha farklı anlamlara sahip olmaları ve bu nesnelere gizemli güçlerin atfedilmesi, yerliler için olağan bir mittir ve hatta Avrupa insanının taş ve kayalara balyoz ve benzeri aletlerle vurması, yerli halkın rahatsızlığına ve huzursuzluğuna neden olmaktadır (Lévy-Bruhl, 2006a: 29). Aborijinlerin, “Yerlilerin Uluru” adını verdikleri, Avustralya'da bulunan “kutsal kayanın” üzerindeki her işaret farklı bir anlam taşımakta, kaya üzerindeki çizgiler, savaşta yaralanan zehirli yılan insanların kanlarını simgelerken, kayada oluşan delikler de, bir atanın gözleri olarak kabul edilmektedir (Wilkinson, 2011: 342).

Bugünün batıl inançlarında da taşlara atfedilen güçler ve farklı anlamlar, günlük hayatta taşların çeşitli amaçlarla kullanılmasına neden olmaktadır. Yıllar boyunca iyileştirme ve büyü amacıyla kullanılan kuvars kristalleri, bugün de popülerliğini sürdürmektedir (Webster, 2008: 209). Buna göre kuvars kristallerini dolunay ışığıyla yıkayan (dolunay ışığına tutarak temizlediklerine inanan) birçok insan, kristalin

koruyuculuğunun ve şans getirme niteliğinin artacağına da inanmaktadır. Aynı zamanda dolunayın gücüyle ilgili farklı inançlar da mevcuttur. Dolunay Tanrıçası Selene'nin mitinde romantik kişiliğiyle bilinen, genç ve güzel Selene, yarısı ay olan gümüş renkli bir kıyafet giymekte ve genellikle elinde bir fener taşıyarak insanlara ölümsüz aşkı sunmaktadır (Hawke, 2002: 49). Dolunayla ilgili bilinen en önemli batıl inanç ise, dolunay mitinden farklı olarak, zihinsel rahatsızlıkların ve suça yönelik eğilimin dolunay zamanında arttırdığına yönelik inançtır (Nyakupfuka, 2012: 24).

Hemen hemen tüm mitlerin içerisinde yer bulan suya ve devamında göllere, denizlere, nehirlere ve pınarlara tapmak ya da onların Tanrılarına inanmak, yerliler için olağan bir durumdur. Özellikle Yunan ve Aztek mitlerindeki sudan doğan Tanrıların varlığı ve suyun her şeyin ilki ve anası sayılması, öneminin artmasına da olanak sağlamıştır (Brinton, 2011: 113). Suyun yaşam için hayati bir önem taşımasının yanında var olan tehlikeli yönleri de çift yönlü doğasını yansıtmakta, su Tanrılarının yanı sıra; Hindu cin Ganga gibi hem bereket ve hayat getiren, hem de insanları boğarak öldürebilen çift karakterli cinler, mitlerde su ile birlikte anılmaktadır (Wilkinson, 2011: 320).

Su ile ilgili mitlerin yanında, bereket ve şansa dair suyun kullanımıyla ilgili batıl inançlara da rastlanılmaktadır. Sırbistan'da su serpmenin şans getireceğine inanılmakta, yolculuğa çıkan bir insanın arkasından, yolculuğunu çabuk tamamlaması adına da su dökülmektedir.⁵ Bunun yanında su ile ilgili olarak inanılan bir diğer batıl inanç ise, düşmanların gücünü yok etmek için onların kapısının önüne büyülü sözler okunmuş su veya şarabı dökmenin etkili olacağıdır (Trachtenberg, 2004: 123).

Bugüne kadar ateşin, neredeyse tüm dünya mitlerinde önemli bir yeri olduğu dikkat çekmektedir. Özellikle ocak ateşi kutsal ve aynı zamanda dünyevi bir kurum olarak kalmış, ocağın yakılması ritinin yanı sıra, adak mumları da tüm gelişmiş dinsel kültürlerde varlığını sürdürmüştür (Campbell, 2006: 418). Günlük yaşamın sıkıntılarından kurtulmak için ip bağlamanın, bezden bebek yapıp türbeye bırakmanın ya da ölümlerden medet ummanın yanı

⁵ Wikipedia Official Page, Erişim Tarihi: 30.09.2013. <http://en.wikipedia.org/wiki/Spilling_water_for_luck>

sıra mum yakmak da özellikle Türkiye’de görülen batıl inançlar arasındadır (Köse ve Ayten, 2012: 207).

Bu mitlerin yanı sıra, ölüm ve ölümden sonraki yaşam hakkında kabile kültürüne ait birçok mit de bulunmaktadır. Hemen hemen tüm kabile toplumlarında yerliler, ölülerin bu dünyanın dışındaki başka bir alemde yaşam sürdürmeye devam ettiklerine inanmakta ve ölürken bu dünyada sahip oldukları tüm nitelik ve yeteneklere de, orada sahip olmaya devam edeceklerini düşünmektedir (Lévy-Bruhl, 2006a: 241). Kimi zaman eşyalarına, kimi zaman da eşlerine, öldükten sonra dahi sahip olacaklarını düşünen bu insanların düşünce biçimi, yakın dönem kültürlerinde de görülmektedir. Hindistan’daki, ölen eşinin ardından kadınların yakılması olarak bilinen ve öbür dünyada evli olarak yaşamı sürdürme amacı taşıyan dul yakma (Sati Geleneği) törenleri, günümüzde yasaklanmasına rağmen son olarak 2006 yılında Janakrani Narayan isimli, 45 yaşındaki bir kadının kendisini yakılan eşinin yanına atmasıyla tekrarlanmıştır (Hürriyet, 2006).

BÖLÜM II

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE BULGULAR

Bu bölümde, araştırmanın yöntemi, kapsamı ve veri toplama teknikleri sunulmaktadır. Ardından araştırmanın uygulanması sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmektedir.

2.1. Araştırmanın Yöntemi, Kapsamı ve Veri Toplama Teknikleri

2.1.1. Katılımcılar

Araştırmanın örneklemini, 113'ü kadın (%53.8) ve 97'si erkek (%46.2) olmak üzere toplam 210 katılımcı oluşturmaktadır. Veri toplama araçları, en az üniversite mezunu olup, farklı meslek gruplarında çalışan katılımcılara ulaştırılmıştır. Örneklem, kartopu örnekleme yoluyla oluşturulmuştur.

Araştırmaya katılanların %21.9'u 30 yaş altında iken, %33.3'ü 31-40 yaşında ve %44.8'i ise 41 yaş ve üzerindedir. Katılımcıların %38.6'sı "Sosyal Bilimler" meslek grubunda iken, %12.9'u "Mimar-Mühendis" meslek grubunda, %10.5'i "Sağlık Bilimleri" meslek grubunda, %24.8'i "İktisat-İşletme" meslek grubunda ve %13.3'ü ise "Diğer" meslek gruplarındadır. Örneklemin %80.5'ini "Yüksekokul-Fakülte" mezunu oluştururken, %14.3'ü "Yüksek Lisans" mezunu ve %5.2'si ise "Doktora" mezunudur.

2.1.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplamak amacıyla katılımcılara Demografik Bilgi Formu ve Batıl İnançlar Ölçeği uygulanmıştır.

2.1.2.1. Demografik Bilgi Formu

Hazırlanan bilgi formunda; cinsiyet, meslek grupları, yaş ve eğitim düzeyini içeren sorular yer almaktadır. Formun uygulanması sonucunda, toplam 210 katılımcının her biri araştırmaya dahil edilmiştir.

2.1.2.2. Batıl İnançlar Ölçeği

Uygulanan faktör analizi sonucunda ölçek üç boyutta incelenebilmektedir. Buna göre, “Batıl İnançların Ortaya Çıkışı ve Bireylerin İnanç Düzeyleri” alt boyutu, varyansın %17.67’sini, “Batıl İnançların Kullanım Biçim ve Nedenleri” alt boyutu, varyansın %25.62’sini ve “Diğer İnanç Sistemleri İçerisinde Var Olan Batıl İnançların Kabul Edilme Düzeyi” alt boyutu, varyansın %14.56’sını oluşturmaktadır. Üç boyut tarafından varyansın toplamda %57.86’sı açıklanmaktadır.

Açıklamalar Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Batıl İnançlar Ölçeği Varyans Açıklama Oranı

	Başlangıç Özdeğerler			Döndürülmüş Sonuçlar		
	Toplam	Açıklanan Varyans	Toplam Açıklanan Varyans	Toplam	Açıklanan Varyans	Toplam Açıklanan Varyans
Batıl İnançların Ortaya Çıkışı ve Bireylerin İnanç Düzeyleri	1.30	8.72	50.21	2.65	17.67	43.30
Batıl İnançların Kullanım Biçim ve Nedenleri	6.22	41.50	41.50	3.84	25.62	25.62
Diğer İnanç Sistemleri İçerisinde Var Olan Batıl İnançların Kabul Edilme Düzeyi	1.15	7.65	57.86	2.18	14.56	57.86

15 maddelik ölçeğe uygulanan faktör analizi sonucunda, maddelere ait faktör yükleri incelenmiş ve 0.40’ın altında bir faktör yükü olmadığı tespit edilmiştir.

Dağılım Tablo. 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Maddelere Ait Faktör Yükleri

	Faktörler		
	1	2	3
1. Batıl inançlarım vardır.	0.78		
2. Batıl inançlarımın oluşmasında anne, baba, büyükanne ya da büyükbabamın etkisi ve aktarımları vardır.	0.62		
3. Batıl inançlarımı yaşadığım toplum içerisindeki diğer insanlarla paylaşmaktan çekinmiyorum.	0.83		
4. Bir problemle karşılaştığım ya da kendimi huzursuz hissettiğim zamanlarda batıl inançlarıma/bilim dışı alternatif yaklaşımlara yöneliyorum.		0.71	
5. Korktuğum zamanlarda, diğer zamanlara göre daha çok batıl inançlara yöneliyorum.		0.68	
6. Batıl inançlarımın gereğinin aksi bir durum söz konusu olduğunda kendimi huzursuz hissediyorum.		0.50	
7. Suyun, taşların, hayvanların ya da diğer doğal nesnelerin hayatıma olumlu etkilerinin olduğuna inanıyorum.		0.70	
8. Bilimsel yöntemlerle çare bulamadığım hastalık ve benzeri olumsuzlukların çarelerini batıl inançlarda arıyorum.		0.62	
9. Nazar gibi olumsuzluklara karşı nazar boncuğu kullanmanın etkili olduğunu düşünüyorum.		0.45	
10. Şansa ihtiyacımın olduğu zamanlarda, yanımda bana uğur getirdiğine inandığım bir nesne taşıyorum.		0.48	
11. Ayna kırmak, kara kedi görmek, tuz dökmek, merdiven altından geçmek gibi eylemlerin bana uğursuzluk getireceğine inanıyorum.		0.68	
12. Tarot, kahve falı, astroloji, Feng Shui gibi konuların gerçekliği olduğuna inanıyorum.		0.76	
13. Büyüye inanıyorum.			0.71
14. Kadere inanıyorum.			0.79
15. Muska ve cevşen gibi objeleri günlük hayatımda kullanıyorum.			0.78

2.1.3. İşlem

Araştırmada kullanılan ölçeklerin uygulandığı katılımcılara, e-posta yolu ile ve yüz yüze kurulan iletişim sonucunda ulaşılmıştır. Kartopu örneklem yolu ile seçilen bu katılımcılara, ölçek formu da aynı yöntemle iletilmiştir. Ölçeklere, araştırmanın amacını ve

uygulama esaslarını içeren bir yönerge eklenerek, ölçek bataryası oluşturulmuştur. Elde edilen verilere öncelikle KMO testi yapılmış ve testin sonucunda veri yapılarının faktör analizi için uygun olduğu tespit edilmiştir (KMO = 0.903). Daha sonrasında yapılan Bartlett Küresellik Testi ile değişkenler arasındaki ilişkiler incelenerek, bulgular değerlendirilmiştir. Bartlett Küresellik Testi sonucunda değişkenler arasında anlamlı ilişkilerin bulunduğu, faktör analizi sonucunda ise anlamlı faktörleşmeler elde edilebileceği görülmüştür. Elde edilen sonuçlar SPSS 20 istatistik paket programıyla değerlendirilmiştir.

Alt boyutlar için yapılan güvenilirlik analizi sonucunda tüm alt boyutların güvenilir seviyede sonuçlar verdiği görülmektedir ($\alpha > 0.8$: Yüksek Derecede Güvenilir, $0.6 < \alpha < 0.8$: Oldukça Güvenilir, $0.4 < \alpha < 0.6$: Güvenilir, $\alpha < 0.4$: Güvenilir Değil).

Açıklama ve dağılım Tablo 3.'te gösterilmiştir.

Tablo 3. Güvenirlik Sonuçları

Alt Boyut	Madde Sayısı	Cronbach's Alfa
Batıl İnançların Ortaya Çıkışı ve Bireylerin İnanç Düzeyi	3	0.73
Batıl İnançların Kullanım Biçim ve Nedenleri	9	0.88
Diğer İnanç Sistemleri İçerisinde Var Olan Batıl İnançların Kabul Edilme Düzeyi	3	0.72

2.2. Bulgular

Bu araştırma, bireylerin batıl inançlara sahip olma düzeyi ile inançları günlük hayatlarında uygulama biçimleri arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın amacı doğrultusunda katılımcıların yanıtladığı ölçeklerden elde edilen veriler, uygun istatistiksel yöntemler yoluyla çözümlenmiştir.

2.2.1. Katılımcıların Cinsiyetleri ile Batıl İnançlara Sahip Olma Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

Batıl İnançlara Sahip Olma Düzeyi ölçeği için kadınların elde ettikleri ortalama puan 3.21 iken, erkeklerin elde ettikleri ortalama puan 2.76'dır. Uygulanan bağımsız örneklem t testi sonucunda, kadınlar ile erkekler arasında ölçek bakımından anlamlı farklılık bulunmaktadır ($t=3.94$, $p<.05$). Buna göre; kadınların batıl inançlara sahip olma düzeyleri, erkeklere oranla anlamlı derecede daha yüksektir.

Alt boyutlar bakımından kadınlar ile erkekler arasındaki farklar Tablo 4.'te gösterilmiştir.

Tablo 4. Alt Boyutlar Bakımından Kadınlar ile Erkekler Arasındaki Farkların İncelenmesi

Alt Boyutlar	Cinsiyet	N	\bar{x}	S	t
Batıl İnançların Ortaya Çıkışı ve Bireylerin İnanç Düzeyleri	Kadın	113	3.38	1.06	3.07*
	Erkek	97	2.91	1.16	
Batıl İnançların Kullanım Biçim ve Nedenleri	Kadın	113	2.81	0.82	4.62*
	Erkek	97	2.27	0.86	
Diğer İnanç Sistemleri İçerisinde Var Olan Batıl İnançların Kabul Edilme Düzeyi	Kadın	113	3.44	1.01	2.14*
	Erkek	97	3.12	1.15	
Batıl İnançlara Sahip Olma Düzeyi (Toplam Puan)	Kadın	113	3.21	0.78	3.94*
	Erkek	97	2.76	0.84	

* $p<.05$

2.2.2. Katılımcıların Meslekleri ile Batıl İnançlara Sahip Olma Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

Batıl İnançlara Sahip Olma Düzeyi ölçeği için “Sosyal Bilimler” meslek grubunun elde ettiği ortalama puan 2.98 iken, “Mimar-Mühendis” grubunun elde ettiği ortalama puan 2.87’dir. “Sağlık Bilimler” grubunun elde ettiği ortalama puan 3.19 iken, “İktisat-İşletme” grubunun elde ettiği ortalama puan 2.93 ve “Diğer” meslek grubunun elde ettiği ortalama

puan ise 3.16'dır. Uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucunda, farklı meslek gruplarında olanlar arasında ölçek bakımından anlamlı farklılık bulunmamaktadır (F=0.81, p>.05).

Katılımcıların meslekleri ile alt boyutlar arasındaki ilişkiye yönelik bulgular Tablo 5.'te gösterilmiştir.

Tablo 5. Alt Boyutlar Bakımından Farklı Meslek Gruplarındaki Kişiler Arasındaki Farkların İncelenmesi

Alt Boyutlar	Meslek Grubu	N	\bar{X}	S	F	p
Batıl İnançların Ortaya Çıkışı ve Bireylerin İnanç Düzeyleri	Sosyal Bilimler	81	3.15	1.18	0.85	0.49
	Mimar-Mühendis	27	2.99	1.13		
	Sağlık Bilimleri	22	3.53	0.81		
	İktisat İşletme	52	3.07	1.23		
	Diğer	28	3.23	1.00		
Batıl İnançların Kullanım Biçim ve Nedenleri	Sosyal Bilimler	81	2.53	0.88	0.76	0.55
	Mimar-Mühendis	27	2.47	0.86		
	Sağlık Bilimleri	22	2.79	0.66		
	İktisat İşletme	52	2.49	0.97		
	Diğer	28	2.71	0.88		
Diğer İnanç Sistemleri İçerisinde Var Olan Batıl İnançların Kabul Edilme Düzeyi	Sosyal Bilimler	81	3.28	1.13	0.60	0.66
	Mimar-Mühendis	27	3.15	0.90		
	Sağlık Bilimleri	22	3.26	1.04		
	İktisat İşletme	52	3.26	1.16		
	Diğer	28	3.57	1.02		
Batıl İnançlara Sahip Olma Düzeyi (Toplam Puan)	Sosyal Bilimler	81	2.98	0.90	0.81	0.52
	Mimar-Mühendis	27	2.87	0.68		
	Sağlık Bilimleri	22	3.19	0.66		
	İktisat İşletme	52	2.93	0.96		
	Diğer	28	3.16	0.65		

*p<.05

2.2.3. Katılımcıların Yaşları ile Batıl İnançlara Sahip Olma Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

Batıl İnançlara Sahip Olma Düzeyi ölçeği için 30 yaş ve altındakilerin elde ettikleri ortalama puan 3.11 iken, 31-40 yaşındakilerin elde ettikleri ortalama puan 2.91 ve 41 yaş ve üzerindekiilerin elde ettikleri ortalama puan ise 3.01'dir. Uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucunda, farklı yaş gruplarındaki kişiler arasında ölçek bakımından anlamlı farklılık bulunmamaktadır ($F=0.83$, $p>.05$).

Katılımcıların yaşları ile alt boyutlar arasındaki ilişkiye yönelik bulgular Tablo 6.'da gösterilmiştir.

Tablo 6. Alt Boyutlar Bakımından Farklı Yaş Gruplarındaki Kişiler Arasındaki Farkların İncelenmesi

Alt Boyutlar	Yaş Grupları	N	\bar{X}	S	F	p
Batıl İnançların Ortaya Çıkışı ve Bireylerin İnanç Düzeyleri	30 Yaş Altı	46	3.24	0.96	0.46	0.63
	31-40 Yaş	70	3.06	1.24		
	41 Yaş ve Üzeri	94	3.20	1.12		
Batıl İnançların Kullanım Biçim ve Nedenleri	30 Yaş Altı	46	2.53	0.75	0.63	0.53
	31-40 Yaş	70	2.48	0.97		
	41 Yaş ve Üzeri	94	2.63	0.87		
Diğer İnanç Sistemleri İçerisinde Var Olan Batıl İnançların Kabul Edilme Düzeyi	30 Yaş Altı	46	3.57	0.88	1.99	0.14
	31-40 Yaş	70	3.20	1.12		
	41 Yaş ve Üzeri	94	3.22	1.13		
Batıl İnançlara Sahip Olma Düzeyi (Toplam Puan)	30 Yaş Altı	46	3.11	0.65	0.83	0.44
	31-40 Yaş	70	2.91	0.96		
	41 Yaş ve Üzeri	94	3.01	0.84		

* $p<.05$

2.2.4. Katılımcıların Eğitim Düzeyleri ile Batıl İnançlara Sahip Olma Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

Batıl İnançlara Sahip Olma Düzeyi ölçeği için “Yüksekokul-Fakülte” mezunu olan katılımcıların elde ettikleri ortalama puan 3.03 iken, “Yüksek Lisans” mezunu olanların elde ettiklerin ortalama puan 2.92 ve “Doktora” mezunu olan katılımcıların elde ettikleri ortalama puan ise 2.83'tür. Uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucunda, farklı eğitim düzeylerindeki kişiler arasında ölçek bakımından anlamlı farklılık bulunmamaktadır (F=0.46, p>.05).

Alt boyutlar bakımından farklı eğitim düzeylerindeki kişiler arasındaki farklar Tablo 7.'de gösterilmiştir.

Tablo 7. Alt Boyutlar Bakımından Farklı Eğitim Düzeylerindeki Kişiler Arasındaki Farkların İncelenmesi

Alt Boyutlar	Eğitim Düzeyleri	N	\bar{x}	S	F	p
Batıl İnançların Ortaya Çıkışı ve Bireylerin İnanç Düzeyleri	Yüksekokul-Fakülte	169	3.16	1.14	0.16	0.86
	Yüksek Lisans	30	3.22	1.18		
	Doktora	11	3.00	0.89		
Batıl İnançların Kullanım Biçim ve Nedenleri	Yüksekokul-Fakülte	169	2.57	0.88	0.13	0.88
	Yüksek Lisans	30	2.49	0.87		
	Doktora	11	2.59	0.93		
Diğer İnanç Sistemleri İçerisinde Var Olan Batıl İnançların Kabul Edilme Düzeyi	Yüksekokul-Fakülte	169	3.36	1.09	1.73	0.18
	Yüksek Lisans	30	3.06	1.03		
	Doktora	11	2.91	1.11		
Batıl İnançlara Sahip Olma Düzeyi (Toplam Puan)	Yüksekokul-Fakülte	169	3.03	0.84	0.46	0.63
	Yüksek Lisans	30	2.92	0.85		
	Doktora	11	2.83	0.87		

*p<.05

BÖLÜM III

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu bölümde, araştırmanın amacı doğrultusunda elde edilen bulgular ilişkin genel bir değerlendirmeye ve sonuca yer verilmektedir.

3.1. Katılımcıların Batıl İnançlara Sahip Olma Düzeyleri ile Cinsiyetleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

Giriş bölümünde belirtildiği gibi bu çalışmanın amacı bireylerin batıl inançlara sahip olma düzeyini öğrenmek ve günlük hayatta batıl inançları neden ve ne şekilde kullandıklarını ortaya çıkarmaktır. Ayrıca bu kapsamda, insanların batıl inanç düzeyleri ile cinsiyet, meslek, yaş ve eğitim özellikleri arasındaki ilişki de araştırılmıştır.

Bulgular bölümünde de açıklandığı gibi çalışmada ilk olarak, katılımcıların batıl inançlara sahip olma düzeyleri ile cinsiyetleri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla korelasyon analizi yapılmıştır. Sonrasında ise katılımcıların cinsiyetlerine göre batıl inançlara sahip olma düzeylerinde anlamlı bir ilişki olup olmadığının belirlenmesi amacıyla veriler, bağımsız örneklem için t testi yoluyla çözümlenmiştir.

Araştırmada; “Batıl İnançların Ortaya Çıkışı ve Bireylerin İnanç Düzeyleri”, “Batıl İnançların Kullanım Biçim ve Nedenleri” ve “Diğer İnanç Sistemleri İçerisinde Var Olan Batıl İnançların Kabul Edilme Düzeyi” ile katılımcıların cinsiyetleri arasında anlamlı farklılıklar bulunduğu tespit edilmiştir ($t= 3.94$, $p<.05$). Buna göre kadınların batıl inançlara sahip olma düzeyine yönelik olarak aldıkları ortalama puan ($\bar{X}=3.21$), erkeklerin ortalama puanına ($\bar{X}=2.76$) oranla anlamlı derecede yüksektir.

Daha önce yapılan çalışmalarda da cinsiyet ile batıl inanç düzeyi arasındaki ilişki incelenmiş ve elde edilen sonuçlarda, kadınların batıl inançlar ve doğüstü olaylara inanma

eğilimlerinin erkeklere oranla daha yüksek olduğunu gösteren bulgulara rastlanmıştır (Köse, Ayten, 2012: 204). Örneğin, New York'ta 132 kişi üzerinden yapılan bir araştırmada tahtaya vurmanın uğur getirdiğine, merdiven altından geçmenin ise uğursuzluğa neden olduğuna inanan kadınların sayısının, erkeklere oranla daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir.

Safaei ve Khodabakhshi (2012: 246) tarafından yapılan bir diğer araştırmada ise yine kadınların, erkeklere oranla batıl inançlara eğilim düzeyinin daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Buna göre kadınlar şansa, kötü niyete, yardımseverliğe ve batıl inançlara daha çok meyil etmektedir. Sjorup ve Christensen (2009: 48) ise kadınların, özellikle din adı altında varlığını sürdüren batıl inançlara yatkın olması nedeniyle ahlaki bozulmaya uğradıklarını vurgulamıştır.

3.2. Katılımcıların Batıl İnançlara Sahip Olma Düzeyleri ile Meslekleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

Katılımcıların batıl inançlara sahip olma düzeyleri ile meslekleri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucunda anlamlı farklılık bulunmadığı ortaya çıkmıştır ($F=0.81$, $p<.05$). Buna göre “Sosyal Bilimler” meslek grubunun ortalama puanı ($\bar{x}=2.98$), “Mimar-Mühendis” meslek grubunun ortalama puanı ($\bar{x}=2.87$), “Sağlık Bilimleri” meslek grubunun ortalama puanı ($\bar{x}=3.19$) “İktisat-İşletme” meslek grubunun ortalama puanı ($\bar{x}=2.93$) ve “Diğer” meslek grubunun ortalama puanı ($\bar{x}=3.16$) arasında oran bakımından anlamlı derecede yüksek bir fark tespit edilmemiştir.

Arslan (2004: 23) tarafından yapılan araştırmada insanların meslek grupları ile batıl inanç kaygı düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğu sonucuna varılmış ve buna göre memurların, işçilere ve ev hanımlarına oranla daha düşük batıl inanç kaygı düzeyine sahip olduğu, tüccar, sanayi ve serbest meslek sınıfında çalışan bireylerin ise, işçilere oranla daha düşük batıl inanç kaygı düzeyine sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Bunun yanında

yapılan bir diğler araştırmada ise insanların meslekleri ile batıl inanç düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (Sinanoğlu ve Sinanoğlu, 2012: 256-257).

Çalışmasında, farklı alt kùltürlerin incelenmesi sonucu Callebaut (2000: 54) da sosyal yapı içerisinde; balıkçılarının, aktörlerin ve sporcularının, diğler insanlara oranla daha fazla batıl inanç sahibi oldukları sonucuna ulaşmıştır. Bu grupların ortak özelliği ise, mesleklerinde daha fazla çabaya ihtiyaç duymaları ve bunun yanında diğler dış faktörlere de (balıkçı için balığın büyüklüğü, aktör için metnin ezberde tutulma süreci, sporcu için takım arkadaşı vb.) zorunlu olarak bağlı kalmalarıdır.

3.3. Katılımcıların Batıl İnançlara Sahip Olma Düzeyleri ile Yaşları Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

Araştırmada katılımcıların yaşları ile batıl inançlara sahip olma düzeyleri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucunda anlamlı farklılık bulunmadığı ortaya çıkmıştır ($F=0.83$, $p<.05$). “30 Yaş ve Altı” katılımcıların oranı ($\bar{X}=3.11$) ile “31-40 Yaş” arasındaki katılımların oranı ($\bar{X}=2.91$) ve “41 Yaş ve Üzeri” katılımcıların oranı ($\bar{X}=3.01$) arasında anlamlı derecede yüksek bir fark olmadığı tespit edilmiştir.

Genellikle yaşlı insanların batıl inançlara daha fazla eğilimi olduğu düşünülse de, bu yargının aksine Torgler (2003: 7), genç insanların daha fazla batıl inanca sahip olduğu tahmin etmekte, bunun nedenini de, gençlerin sosyal açıdan menfaatlerinin ve deneyimlerinin daha az olmasına ve sosyal ortamlardan çok daha çabuk etkilenmelerine bağlamaktadır. Torgler’in bu iddiasını destekleyecek birçok araştırma da mevcuttur.

Özellikle öğrenciler üzerinde yapılan ya da sporla ilgilenen gençler üzerinde yapılan araştırmalar, gençlerin de en az yaşlılar kadar batıl inançlara eğilimli olduklarını ortaya çıkarmıştır. Örneğin, Conklin (1919: 83) batıl inanç ve davranışlara dair alışkanlıklara sahip olan öğrenciler üzerine yaptığı araştırma ile bu fikri doğrulamıştır.

Elde edilen verilere göre batıl inançların en yoğun şekilde ortaya çıktığı dönem, gençlerin 16-25 yaş aralığına sahip olduğu dönem olarak tespit edilmiştir.

Sinanoğlu ve Sinanoğlu (2012: 250-251) tarafından yapılan araştırmada ise, katılımcıların yaşları ile baykuş ötmesini uğursuzluk sayıp saymamaları arasındaki ilişki incelenmiştir. Ortaya çıkan sonuçlar, 15-25 yaşları arasındaki bireylerin “son derece huzursuz eder” seçeneğini tercih etmediğini, 61 yaş ve daha üstüne sahip olan bireylerin ise genellikle “son derece huzursuz eder” seçeneğini tercih ettiklerini göstermiştir. Buna göre araştırmada, insanların yaşları ile batıl inançlara karşı eğilimleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuş ve yaşlı insanların, genç insanlara oranla daha fazla batıl inanca sahip olduğuna yönelik bir sonuç ortaya çıkmıştır.

Amerika’da, dolunayın etkisiyle ilgili olarak polisler üzerinde yapılan bir araştırmada elde edilen sonuçlara göre dolunayda suç işleme oranının arttığına yönelik inanca sahip olan genç polislerin oranının, yaşlı polislerin oranına göre daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır (Köse ve Ayten, 2012: 204). Bunun yanında Psikolog Seymour Epstein’in 9-12, 18-22 ve 27-65 yaş aralığında olmak üzere üç farklı grup içerisindeki bireyler üzerinde yaptığı araştırmaya göre ise, yaşlıların, gençlere oranla muskaların şans getirdiğine daha fazla inandıkları ortaya çıkmıştır (Shermer, 2002: 66). Aynı araştırmada telepati ve olayların önceden tahmin edilebileceğine inanmaya yönelik elde edilen bulgularda ise, yaş grupları arasında belirgin bir fark olmadığı dikkat çekmiştir.

3.4. Katılımcıların Batıl İnançlara Sahip Olma Düzeyleri ile Eğitim Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

Katılımcıların eğitim düzeyi ve batıl inançlara sahip olma düzeyleri arasındaki ilişkiye bakıldığında da tek yönlü varyans analizi sonucunda anlamlı farklılık bulunmadığı ortaya çıkmıştır ($F=0.46$, $p<.05$). Buna göre “Yüksekokul-Fakülte” mezunu olan bireylerin ortalama puanı ($\bar{X}=3.03$), “Yüksek Lisans” mezunu olan bireylerin ortalama puanı

($\bar{X}=2.92$) ve “Doktora” mezunu bireylerin ortalama puanı ($\bar{X}=2.83$) arasında oran bakımından anlamlı derecede yüksek bir fark bulunamamıştır.

Eğitim ve batıl inanç arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmalardaki varsayımlar, genellikle eğitim düzeyinin yükselmesi durumunda, batıl inanca yönelimin azalması sonucuna yönelik ortaya çıkmaktadır. Örneğin, Laura Otis ve James Alcock, batıl inanç ve eğitim düzeyi arasındaki ilişkiye yönelik yaptıkları araştırmada, üniversite hocalarının, öğrencilere oranla daha az batıl inanca sahip oldukları sonucuna ulaşmış ve böylece insanların eğitimin düzeylerinin artmasıyla, batıl inançlara yönelimlerinin azalacağı düşüncesini desteklemiştir (Akt. Shermer, 2002: 290).

İnsanların eğitim durumu ve batıl inançlar arasındaki ilişkiye yönelik olarak Arslan (2004: 22) tarafından yapılan çalışmanın sonucunda da okuma yazması olmayan kişilerin, eğitilmiş kişilere oranla daha fazla batıl inanca sahip olduğu, bununla birlikte üniversite mezunlarının ortalama bakımında en düşük seviyede batıl inanca yöneldikleri ortaya çıkmıştır. Bir diğer yandan batıl inançlara dair yapılan araştırmaların büyük bir kısmının üniversite öğrencilerine yönelik hazırlanmış olduğu da dikkat çeken bir noktadır.

Gregory (1975: 940) tarafından yapılan bir araştırmanın sonucuna göre, katılımcıların batıl inançlara yönelmelerinde eğitim kurumlarının etkisi, aile ve arkadaş çevresinin etkisinden daha yüksek bir orandadır. Georgia Eyaleti’nde lise son sınıf öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırmada IQ puanı düşük öğrencilerin, IQ puanı yüksek öğrencilere oranla, batıl inançlara daha fazla eğilimli olduklarına yönelik bir sonuç ortaya çıkmıştır (Shermer, 2002: 64). Stuart Vyse ise, zeki ve iyi eğitim almış bireylerin de batıl inançlara yönelebilecekleri konusuna dikkat çekmiş ve konuyla ilgili olarak New Age hareketlerini örnek göstermiştir (Akt. Köse ve Ayten, 2012: 205).

Bir başka araştırmanın sonucuna göre ise, insanların eğitim düzeylerinin yükselmesi ile beraber ay ve güneş tutulmasının uğursuzluk nedeni sayılıp sayılmamasına yönelik inançları ile ilgili net bir biçimde farklılaşma olduğu görülmüş ve okur-yazar deneklerin ay ve güneş tutulmasını uğursuzluk nedeni olarak düşünme oranlarının, lisansüstü eğitim almış kişilerden daha fazla olduğu sonucu ortaya çıkmıştır (Sinanoğlu ve

Sinanoğlu, 2012: 250). Buna göre eğitim düzeyi düşük olan insanların, eğitim düzeyi yüksek olanlara göre batıl inançlara daha fazla eğilimli olduğu varsayımı da doğrulanmıştır.

3.5. Sonuç

Sanayileşme sonrası teknolojinin ve eğitimin gelişmesiyle birlikte insanların inanç ve tutumlarında da çeşitli değişimler gözlenmiştir. Günümüzde rasyonel dşncenin hakim olduğu toplumlarda, inanç sistemlerine yönelik tartışmalar ortaya çıkmakta ve çeşitli disiplinler içerisinde bu inanç sistemleri değerlendirilmektedir. İnançların özellikle dini, psikolojik, sosyolojik ve antropolojik açıdan incelenmesi, toplum içerisinde nasıl var oldukları, temelleri, insanları ne düzeyde etkiledikleri ve hangi açıdan yarar sağladıkları konusunda bilgi vermektedir. Antik ağlardan ve kabile yaşamından günümüze kadar süregelen birçok inanç, bu anlamda din dışı kalmakta ve irrasyonel temellere dayanmaktadır. Batıl olarak da bilinen bu inançlar, toplumların bilgi düzeylerine uygun olmayan, din anlayışıyla uyurmayan; ancak zaman zaman bireylere yarar sağladığına inanılan tutum ve davranışlar olarak da tanımlanmaktadır.

Toplumlar içerisinde kültürel birer öge olarak farklı biçim ve zamanlarda ortaya çıkan batıl inançlar, nesilden nesle aktarılan bir miras niteliği taşımaktadır. Bununla birlikte evrensel bir yönü bulunan batıl inançlar, insan davranışlarını doğrudan etkileme gücüne de sahiptir. Özellikle insanların yeterli bilgiye ve güven duygusuna sahip olmadığı zamanlarda ortaya çıkan batıl inançlar, insanlardaki çaresizlik duygusunu azaltmakta, onlara güven ve umut telkin etmektedir. Bunun yanı sıra batıl inançlar insanlara, kendi davranışlarını planlama, değerirme, kontrol etme, kötü şans ve başarısızlık durumlarının üstesinden gelme, kaygı ve korkulardan uzaklaşma imkanını da sağlamaktadır (Köse ve Ayten, 2009: 68).

Batıl inanç ve uygulamalara yönelik eğilimin, genellikle korku ve kaygı düzeyiyle paralel ölçüde arttığı, yapılan birçok araştırma sonucunda ortaya çıkmıştır. İnsanların

kontrol edemedikleri ya da sonucunu tam anlamıyla tahmin edemedikleri durum ve olaylara yönelik olarak da batıl inançlara yöneldikleri bilinmektedir. Bunun yanı sıra, bireylerin demografik özellikleri ile batıl inançlara yönelimleri arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmak adına da çalışmalar yapılmıştır. Özellikle insanların cinsiyetleri, meslekleri, yaşları ve eğitim düzeyleri ile batıl inançlara yönelimleri arasındaki ilişkiye yönelik yapılan çalışmalar sonucunda, demografik unsurların inanç düzeylerini etkilediğine dikkat çekilmiştir.

Örneğin, Wiseman ve Watt (2004: 1538-1539) tarafından yapılan araştırmada kadınların batıl inançlara yöneliminin, erkeklere oranla daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada dikkat çeken önemli ayrıntılardan biri de batıl inançların pozitif inançlar ve negatif inançlar şeklinde ikiye ayrılmış olmasıdır. Buna göre pozitif batıl inançlara yönelik bulgularda kadınlar ile erkekler arasında ortaya çıkan farkın oranı, negatif batıl inançlara yönelik ortaya çıkan farka oranla daha fazladır.

Oranlar arasındaki bu farklılığın nedeni, yine çalışma içerisinde sıkça söz edilen kaygı ve korku unsurlarına bağlıdır. Konuyla ilgili yapılan bir diğer araştırmada ise kadınların batıl inanç eğiliminin, erkeklere oranla daha yüksek olmasının nedeni, başkalarının telkinlerinden daha kolay etkilenmelerine, hayal güçlerinin yüksek olmasına ve bu nedenle olağanüstü olaylara daha kolay inanmalarına, biyolojik özelliklere ve bir takım kültürel farklılıklara bağlamıştır (Arslan, 2004: 26).

Batıl inançlar ve özellikle araştırmanın odağını oluşturan cinsiyet, meslek grubu, yaş ve eğitim düzeyi değişkenlerinin, bireylerin batıl inançlara sahip olma düzeyleri üzerindeki etkileri, sosyo-kültürel bir durum olmasının yanı sıra bireylerin günlük yaşamları içerisinde hem sosyal hem de psikolojik anlamda etkilendikleri olayları ve bu olaylara karşı verdikleri tepkileri de kapsamaktadır. Batıl inançların sahip olduğu kültürel ve psikolojik temel, geçmişten günümüze kadar hemen her çağda varlıklarını sürdürmelerini sağlamış ve bu sayede değişime uğrasalar bile inançlar, tam anlamıyla yok olmamıştır.

Çalışmanın diğer bölümlerinde değinilen bilgiler ışığında bu çalışmanın amacı, günümüz toplumları içinde insanların batıl inançlara sahip olma düzeylerini belirlemektir. Bu süreçte hemen hemen her insanın hayatının belli bir bölümünde ortaya çıkardığı batıl bir inancı olduğu varsayımıyla hareket edilmiştir. Ayrıca çalışmada batıl inanç düzeyleri ile cinsiyet, meslek, yaş ve eğitim düzeyleri arasındaki ilişkinin ortaya koyulması da amaçlanmıştır. Bu amaçlar doğrultusunda katılımcılara Demografik Bilgi Formu ile Batıl İnanç Ölçeği uygulanmıştır. Araştırmanın örneklemini Ankara ilinden kartopu örnekleme yoluyla seçilen 210 kişi oluşturmaktadır.

Türkiye geneline yönelik olarak gerçekleştirilen araştırma sonucunda elde edilen önemli bulgu, katılımcıların cinsiyetleri ile batıl inanç düzeyleri arasında anlamlı bir ilişkinin ortaya çıkmış olmasıdır. Buna göre kadınların batıl inançları, erkeklerin batıl inançlarına oranla daha fazladır. Bir diğer açıdan bakıldığında batıl inançların oluşumunda önemli rol oynayan korku, kaygı, geleceği bilme arzusu, durum ve olayları kontrol etme veya değiştirme isteği gibi unsurların da, erkeklere oranla kadınlarda daha güçlü olduğu söylenebilmektedir. Daha önce yapılan çalışmalara bakıldığında da yine kadınların batıl inançlara sahip olma oranının, erkeklerin batıl inançlara sahip olma oranından daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır (Köse, Ayten, 2012; Safaei ve Khodabakhshi, 2012; Sjørup ve Christensen, 2009).

Araştırmada elde edilen diğer önemli bulgu ise, cinsiyet dışındaki diğer değişkenler ile katılımcıların batıl inançlara sahip olma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı yönündedir. Buna göre meslek, yaş ve eğitim düzeyi değişkenlerinin, bu araştırma kapsamında bireylerin batıl inanca sahip olma düzeyleri ile arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Daha önce yapılan çalışmalara bakıldığında insanların meslekleri ile batıl inanç düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonuçlarına rastlanmıştır (Arslan, 2004; Callebaut, 2000). Buna göre özellikle mesleklerinde riskli durumlarla çok fazla karşılaşan bireylerin batıl inanç düzeylerinin, diğer mesleklere sahip insanlara oranla fazla olduğu da söylenebilmektedir.

Katılımcıların batıl inançlara sahip olma düzeyleri ile yaşları arasındaki ilişkiye yönelik bulgulara bakıldığında ise, oran bakımında anlamlı bir farklılık ortaya

çıkılmamaktadır. Genel olarak bakıldığında yaşlı insanların, genç insanlara oranla daha fazla batıl inanca sahip olduğuna yönelik bir düşünce var olsa da, daha önce yapılan bazı araştırmalara bakıldığında, genç insanların da en az yaşlı insanlar kadar ve hatta bazen daha fazla batıl inanca sahip olduğuna yönelik sonuçlara rastlanmaktadır (Torgler, 2003; Conklin, 1919; Köse ve Ayten, 2012). Buna göre her yaştan bireyin batıl inanca sahip olma ihtimalinden bahsedilebilmekte ve özellikle bu çalışmada elde edilen veriler de göz önünde bulundurularak, batıl inanç düzeyinin, bireyin yaşından çok, içinde yaşadığı sosyal ve kültürel çevre ile ilgili olduğu söylenebilmektedir.

Katılımcıların eğitim düzeyi ve batıl inançlara sahip olma düzeyleri arasındaki ilişkiye bakıldığında ise, oran bakımından anlamlı derecede yüksek bir fark bulunamamıştır. Öncesinde yapılan varsayımda, bireylerin eğitim düzeyinin artması sonucu, batıl inanç düzeyinin azalmasına yönelik bulguların elde edileceği düşünülmüş; ancak oranlar bakımından belirgin bir farklılığa rastlanmamıştır. Daha eski araştırmalara bakıldığında eğitim düzeyi düşük olan bireylerin, eğitim düzeyi yüksek olan bireylere oranla daha fazla batıl inanca sahip olduğuna yönelik bulgular ortaya çıkmaktadır (Shermer, 2002; Arslan, 2004; Sinanoğlu ve Sinanoğlu, 2012). Eğitim her ne kadar bireylere rasyonel bir bakış açısı kazandırsa da, özellikle zor durumların yaşandığı dönemlerde kişiler, bilimsel bilgi dışında irrasyonel inançlara da yönelebilmektedir. Bu çalışma içerisinde verilen birçok örnekte de görüldüğü gibi, eğitim çoğu kez inançları etkilemeyen bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle özellikle din ve inançlar konusunda, insanları duygusal ve psikolojik anlamda da geliştirecek eğitimlere ihtiyaç duyulmaktadır.

Araştırma verilerinin yalnızca Ankara'da yaşayan bireylerden oluşması, bu araştırmanın temel sınırlılıklarından biridir. Bu kişilerin en az üniversite mezunu olması durumunun yanı sıra, yaş ve eğitim düzeyi değişkenleri ile ilgili olarak da sınırlar getirilmiştir. Farklı eğitim ve yaş değişkenlerinin bulunduğu yeni çalışmalar, literatüre önemli katkılar sunabilir. Ayrıca katılımcı sayısı artırılarak, daha geniş bir örnekleme bireylerin batıl inançlara sahip olma düzeylerine yönelik çalışmalar yapılabilir.

Disiplinler arası bir çalışma olan bu araştırmada elde edilen bulgular ile konuyla ilgili olarak Türkiye’de yürütülecek yeni araştırmalara duyulan ihtiyaç gündeme getirilmiş ve bu anlamda yarar sağlanmıştır. Bunun yanı sıra, insanların belli markalara bağlanmasını ya da belli siyasi görüşlere yönelmesini sağlayabilen batıl inançlar, toplumsal etki yaratma özelliğine sahip araçlar olarak da kullanılmaktadır. Halkla ilişkiler uygulamaları kapsamı dışında, batıl inançların reklam içeriğinde birer mesaj olarak kullanılması, hedef kitleleri etkileme amacını taşımaktadır (zgven, 2013; Saren, 2006; Akova, 2011). Çalışma boyunca verilen örneklerden yola çıkılarak, batıl inançların toplum üzerindeki etkisinin ve özellikle tüketim kültürü içerisindeki rolünün de oldukça fazla olduğuna dikkat çeken bu araştırma ile halkla ilişkiler ve tanıtım konuları kapsamında da yarar sağlamıştır.

KAYNAKÇA

Addei, C. Ve Amankwah, R.K. 2011. Myths and superstition in the small scale gold mining industry of Ghana. **Research Journal of Environmental and Earth Sciences**. 3(3): 249-253.

Akova, S. 2011. Batıl inançlar ve metaforlarının reklam disipliniyle ilişkisi. Filiz Otay Demir (Der.), **Mistik Pazarlama: Efsaneler, Batıl İnançlar ve Spiritüelliğin pazarlama İletişimindeki Rolü**: 119-152. İstanbul: MediaCat Yayınları.

Amar, S. 2007. **The Bedside Dream Dictionary**. New York: Skyhorse Publishing.

Armstrong, K. 2006. (Çev. Dilek Şendil). **Mitlerin Kısa Tarihi**. İstanbul: Merkez Kitaplar.

Arslan, M. 2004. Kişilerin batıl inanç kaygı düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. **Değerler Eğitimi Dergisi**. 2(6): 7-34.

Bailey, M.D. 2007. **Magic and Superstition in Europe: A Concise History from Antiquity to the Present**. The United States of America: Rowman & Littlefield Publishers.

Benavides, G. ve Daly, M.W. 1989. **Religion and Political Power**. Albany, New York: State University of New York Press.

Barnard, A. ve Spencer, J. 2010. **The Routledge Encyclopedia of Social and Cultural Anthropology: Second Edition**. Abingdon, Oxon: Routledge.

Barro, R.J. ve McCleary, R.M. 2002. Religion and political economy in an international panel. **The National Bureau of Economic Research Working Paper Series**. No. 8931. Cambridge, Massachusetts.

Bersabe, R. ve Arias, R.M. 2000. Superstition in gambling. **Psychology in Spain**. 4(1): 28-34.

Bidney, D. 1995. **Theoretical Anthropology**. New York: Transaction Publishers.

Block, L. Ve Kramer, T. 2009. The effect of superstitious beliefs on performance expectations. **Journal of the Academy of Marketing Science**. 37: 161-169.

Brinton, D.G. 2011. (Çev. Suat Başar Çağlayan). **Yeni Dünya'nın Mitleri: Amerika'daki Kızıl Irkın Sembolizmi ve Mitolojisi Üzerine Bir Deneme**. İzmir: İlya İzmir Yayınevi.

Brugger, P., Dowdy, M.A. ve Graves, R.E. 1994. From superstitious behavior to delusional thinking: The role of the hippocampus in misattributions of causality. **Medical Hypotheses**. 43: 397-402.

Brugger, P. ve Viaud-Delmon, I. 2010. Superstitiousness in obsessive-compulsive disorder. **Dialogues in Clinical Neuroscience**. 12(2): 250-254.

Burger, J.M. ve Lynn, A.L. 2005. Superstitious behavior among American and Japanese Professional baseball players. **Basic and Applied Social Psychology**. 27(1): 71-76.

Callebaut, J. 2000. **Cross-cultural Window on Consumer Behavior**. Leuven, Belgium: Censydiam & Garant Publishers.

Campbell, C. 1996. Half-belief and the paradox of ritual instrumental activism: A theory of modern superstition. **The British Journal of Sociology**. 47(1): 151-166.

Campbell, J. 2006. (Çev. Kudret Emiroğlu). **İlkel Mitoloji Tanrının Maskeleri**. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Candan, A. 2010. **Bid'at ve Batıl İnançlar Ansiklopedisi**. İstanbul: Düşün Yayıncılık.

Cassirer, E. 1946. **The Myth of the State**. New Heaven: Yale University Press.

Cielo, A. 1969. **Signs, Omens and Superstition**. Pomeroy, Washington: Health Research Books.

Conklin, E.S. 1919. Superstitious belief and practice among college students. **The American Journal of Psychology**. 30(1): 83-102.

Damisch, L., Stoberock, B. ve Mussweiler, T. 2010. Keep your fingers crossed! How superstition improves performance. **Association for Psychological Science**. 21(7): 1014-1020.

Dean, F. 2013. Superstitions in an urban contemporary community. **The Student Researcher**. 2(2): 59-77.

Dean, G. ve Kelly, I.W. 2003. Is astrology relevant to consciousness and psy? **Journal of Consciousness Studies**. 10 (6-7): 175-198.

Dundes, A. 1961. Brown county superstitions: The structure of superstitions. **Midwest Folklore**. 11(1): 25-56.

Elmacı, N. 2000. Tıbbi antropolojinin araştırma alanları ve toplum sağlığına katkıları. **Folklor Edebiyat Dergisi: Sosyal Antropoloji Özel Sayısı**. 6(22): 173-181.

Elworthy, F.T. 2004. **The Evil Eye: The Classic Account of an Ancient Superstition**. New York: Dover Publications.

Emmons, C.F. ve Sobal, J. 1981. Paranormal beliefs: Functional alternatives to mainstream religion?. **Review of Religious Research**. 22(4): 301-312.

Evans-Pritchard, E.E. 1965. **Theories of Primitive Religion**. London: Oxford University Press.

Farooq, A. ve Kayani, A.K. 2012. Prevalence of superstitions and other supernaturals in rural Punjab: A sociological perspective. **A Research Journal of South Asian Studies**. 27(2): 335-344.

Feuchtwang, S. 2010. **The Anthropology of Religion, Charisma and Ghosts: Chinese Lessons for Aduquate Theory.** Germany: De Gruyter.

Fiske, J. 2011. (Çev. Şebnem Duran). **Mitler ve Mitleri Yapanlar: Eski Masal ve Batıl İnançların Karşılaştırmalı Mitoloji Tarafından İncelenmesi.** İzmir: İlya İzmir Yayınevi.

Floramo, G. 2005. (Çev. Selma Aygül Baş ve Bilal Baş). **Gnostisizm Tarihi.** İstanbul: Litera Yayıncılık.

Fox, R. 1991. **Encounter with Anthropology: Second Edition.** New Brunswick, New Jersey: Transaction Publishers.

Franklin, R. 2005. **Baby Lore: Superstitions & Old Wives Tales from the World Over Related to Pregnancy, Birth & Babycare.** The United Kingdom: Diggory Press.

Frazer, J.G. 2007. **Psyche's Task: A Discourse Concerning the Influence of Superstition on the Growth of Institutions.** New York: Cosimo.

Freytag, N. 2004. Witchcraft, witch doctors and the fight against 'superstition' in nineteenth-century Germany. Willem De Blécourt ve Owen Davies (Der.), **Witchcraft Continued: Popular Magic in Modern Europe:** 29-45. New York: Manchester University Press.

Geçtan, E. 1974. Varoluşçu psikolojinin temel ilkeleri. **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi.** 7(1): 13-17.

Giddens, A. 2010. (Çev. Ümit Tatlıcan). **Modernite ve Bireysel Kimlik: Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum.** İstanbul: Say Yayınları.

Gregory, C.J. 1975. Changes in Superstitious beliefs among college women. **Psychological Reports.** 37: 939-944.

Groves, W.C. 1934. Fishing rites at Tabar. **Oceania.** 4(4): 432-457.

Harland, J. Ve Wilkinson, T.T. 1867. **Lancashire Folklore: Illustrative of The Superstitious Beliefs and Practices, Local Customs and Usages of The People of The County Palatine.** London: Frederick Warne and Co.

Hawke, E. 2002. **Praise to The Moon: Magic & Myth of The Lunar Cycle.** The United States of America: Llewellyn Worldwide.

Hürriyet Arşiv Sayfası, Hindistan'da 'Sati' geleneğine bir kurban daha. <<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=4966351>>.Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2013.

James, W. 2000. **Pragmatism and Other Writings.** New York: Penguin Books.

Jung, C.G. 2010. (Çev. Barış İlhan ve Canan Ener Sılay). **Keşfedilmemiş Benlik.** İstanbul: Barış İlhan Yayınevi.

Karaşahin, H. 2007. **Bir Batı Anadolu Kasabasında Dini Hayat, Gördes Örneği.** Ankara: Birleşik Yayınları.

Kaya, N. 2009. **Psiko-Tarih Sezgilerimiz ve Takıntılarımız.** Ankara: Abis Yayıncılık.

Kelly, R.M. ve Ronan B. 1987. Subjective culture and patriotism: Gender, ethnic, and class differences among high school students. **Political Psychology.** 8(4): 525-546.

Keurst, A.J.T. 1938. Superstitious nature of delinquent and non-delinquent boys. **Jurnal of Criminal Law and Criminology.** 29(2): 226-240.

Kottak, C.P. 2001. (Çev. Fuat Aydın, İrfan İnce ve Muharrem Kılıç). **Antropoloji: İnsan Çeşitliliğine Bir Bakış.** Ankara: Ütopya Yayınevi.

Köse, A. ve Ayten, A. 2009. Batıl inanç ve davranışlar üzerine psiko-sosyolojik bir analiz. **Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi.** 9(3): 45-70.

Köse, A. ve Ayten, A. 2012. **Din Psikolojisi.** İstanbul: Timaş Yayınları.

Köymen, N. 1970. **Çocuk Hastalıklarında Folklor-Batıl İnanç-İlkel Tedavi: Neden Böyleyiz, Niçin Kurtulamıyoruz.** İzmir: Karınca Matbaacılık.

Kramer, T. Ve Block, L. 2008. Conscious and non-conscious components of superstitious beliefs in judgment and decision making. **The Journal of Consumer Research.** 34(6): 783-793.

Langston, W. 2011. **Research Methods Laboratory Manual for Psychology.** Wadsworth, The United States of America: Cengage Learning.

Lévy-Bruhl, L. 2006a. (Çev. Oğuz Adanır). **İlkel İnsanda Ruh Anlayışı.** Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Lévy-Bruhl, L. 2006b. (Çev. Oğuz Adanır). **İlkel Topumlarda Mistik Deneyim ve Simgeler.** Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Lewis, A.M. 1918. **The Struggle Between Science and Superstition.** Chicago: Charles H. Kerr & Company.

Lundskow, G. 2008. **The Sociology of Religion: A Substantive and Transdisciplinary Approach.** California: Pine Forge Press.

Malinowski, B. 1954. **Magic, Science and Religion.** New York: Doubleday Publishing.

Marmor, J. 1994. **Psychiatry in Transition: Second Edition.** New Brunswick, New Jersey: Transaction Publishers.

Martin, D.B. 2004. **Inventing Superstition: From the Hippocratics to the Christians.** The United States of America: Harvard University Press.

McLeish, J. 1984. Children's superstitions: British and Canadian. **Canadian Journal of Education/Revue Canadienne De L'education.** 9(4): 425-436).

Morris, B. 2004. (Çev. Tayfun Atay). **Din Üzerine Antropolojik İncelemeler**. Ankara: İmge Yayınevi.

Myers, D.G. 1995. **Psychology: Fourth Edition**. New York: Worth Publishers.

Napier, J. 2008. **Western Scottish Folklore & Superstitions**. Maple Shade, New Jersey: Lethe Press.

Nayha, S. 2002. Traffic deaths and superstition on Friday the 13th. **The American Journal of Psychiatry**. 159: 2110-2111.

Nyakupfuka, A. 2012. **Superstition Diversity: Superstitions, Witchcraft, Taboos, and Legends**. Bloomington, Minnesota: Balboa Press.

O'Sullivan.2010. **Book of Superstitious Stuff**. Watertown, Massachusetts: Charlesbridge Publishing.

Oldridge, D. 2013. Something of the night. Verene Theile ve Andrew D. McCarthy (Der.), **Staging the Superstitions of Early Modern Europe: Foreword**. England: Ashgate Publishing Limited.

Oliver, H. 2009. **Black Cats And April Fools: Origins Of Old Wives Tales And Superstitions In Our Daily Lives**. London: John Blake Publishing.

Örnek, S.V. 1966. **Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Batıl İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki**. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Özgüven, N. 2013. Batıl inançların yenilikçilikteki rolünün analizi. **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**. 27(3): 111-124.

Park, R.L. 2010. (Çev. E. Rennan Pekünlü). **Batıl İnanç**. İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınevi.

Parker, B.M. 1948. **Superstition or Science**. Evanston, Illionis: Row-Peterson Unitext.

Peoples, J. Ve Bailey, G. 2006. **Humanity: An Introduction to Cultural Anthropology**. The United States of America: Thomson Learning.

Philolophorum, C. 2001. (Çev. M. Reşat Güner). **Okültizm: Tarih Boyunca Gizli Bilimler**. İzmir: Ege Meta Yayınları.

Pronin, E., Wegner, D.M., McCarthy, K. Ve Rodriguez, S. 2006. Everyday magical powers: The role of apparent mental causation in the overestimation of personal influence. **Journal of Personality and Social Psychology**. 91(2): 218-231.

Rahnema, A. 2011. **Superstition as Ideology in Iranian Politics: From Majlesi to Ahmadinejad**. New York: Cambridge University Press.

Rudski, J.M., Lischner, M.I. ve Albert, L.M. 1999. Superstitious rule generation is affected by probability and type of outcome. **The Psychological Record**. 49: 245-260.

Sabah Arşiv Sayfası, 666'nın laneti tüm dünyayı korkutuyor. <<http://arsiv.sabah.com.tr/2006/05/01/dun117.html>>. Erişim Tarihi: 17 Eylül 2013.

Saenko, I.V. 2005. The superstitions of today's college students. **Russian Education and Society**. 47(12): 76-89.

Safaei, S. ve Khodabakhshi, A. 2012. A study of sociological factors of superstitions. **Universal Journal of Education and General Studies**. 1(8): 242-252.

Saren, M. 2006. **Marketing Graffiti**. Burlington, Massachusetts: Elsevier.

Scanlon, T.J., Luben, R.N., Scanlon, F.L. ve Singleton, N. 1993. Is Friday the 13th bad for your health? **British Medical Journal**. 307 (6919): 1584-1586.

Scheidt, R.J. 1973. Belief in supernatural phenomena and locus of control. **Psychological Reports**. 32: 1159-1162.

Schippers, M.C. ve Van Lange, P.A.M. 2006. The psychological benefits of superstitious rituals in top sport: A study among top sportspersons. **Journal of Applied Social Psychology**. 36(10): 2532-2553.

Schrempp, G. ve Hansen, W. 2002. **Myth: A New Symposium**. Bloomington, The United States of America: Indiana University Press.

Segal, R.A. 2012. (Çev. Nursu Öрге). **Mit**. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Shermer, M. 2002. **Why People Believe Weird Things**. New York: Henry Holt and Company.

Simmons, L.C. ve Schindler, R.M. 2003. Cultural superstitions and the price endings used in Chinese advertising. **Journal of International Marketing**. 11(2): 101-111.

Sinanoğlu, A.F. ve Sinanoğlu, A. 2012. 21. yüzyıl Malatya'sında batıl inançlar. **Türklük Bilimi Araştırmaları**. 31: 239-257.

Sjorup, L. Ve Christensen, H.R. 2009. **Pieties Gender**. Netherlands: Koninklijke Brill.

Smith, D.C. 2010. **Healing and Deliverance: Revealing the True Identity of God**. Pennsylvania: RoseDog Books.

Solomon, J. Ve Solomon, O. 1994. **Ghost and Goosebumps: Ghost Stories, Tall Tales, and Superstitions from Alabama**. Athens, Georgia: The University of Georgia Press.

Stanke, A. 2004. Religiosity, locus of control and superstitious belief. **Journal of Undergraduate Research**. 7(1): 1-5.

Strauss, L. 1997. **Spinoza's Critique of Religion**. The United States of America: The University of Chicago Press.

Taburoğlu, Ö. 2011. **Kent Efsaneleri: Zamanımızın Batıl İnançları ve Takıntıları**. Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Tanyu, H. 1976. Dini folklor veya dini-manevi halk inançlarının çeşit ve mahiyeti üzerine bir araştırma. **Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**. 20: 123-143.

Tatlıoğlu, D. 2000. Türkmen ırımları (halk inançları). **Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**. 4(1): 1-15.

Thalbourne, M.A. 1997. Paranormal belief and superstition: How large is the association? **Journal of the American Society for Psychical Research**. 91: 221-226.

Torgler, B. 2003. It is about believing: Superstition and religiosity. **Center for Research in Economic, Management and the Arts**. 10: 1-23.

Trachtenberg, J. 2004. **Jewish Magic and Superstition: A Study in Folk Religion**. The United States of America: University of Pennsylvania Press.

Türk, H. 2012. Hatay türbe inancının sağlık antropolojisi açısından incelenmesi. **Milli Folklor**. 24(94): 91-104.

Ünal, K. 2007. Popüler dinin düşünüş biçimi üzerindeki etkisi. **Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi**. 7(1) < <http://www.universite-toplum.org/text.php3?id=304>> Erişim Tarihi: 28 Ekim 2013.

Wikipedi Ana Sayfası. Batıl inanç. < http://tr.wikipedia.org/wiki/Batıl_inanç>. Erişim Tarihi: 27.10.2013.

Vyse, S.A. 1997. **Believing in Magic: The Psychology of Superstition**. New York: Oxford University Press.

Wang, Y.J., Hernandez, M.D., Minor, M.S. ve Wei, J. 2012. Superstitious beliefs in consumer evaluation of brand logos: Implications for corporate branding strategy. **European Journal of Marketing**. 46(5): 712-732

Weber, E. 2000. **Apocalypses: Prophecies, Cults, and Millennial Beliefs Through the Ages**. The United States of America: Harvard University Press.

Webster, R. 2008. **The Encyclopedia of Superstitions**. The United States of America: Llewellyn Publications.

Wedgwood, C.H. 1935. Sickness and its treatment in Manam Island, New Guinea. **Oceania**. 5(3): 280-307.

Wikipedia Official Page. Ivan Pavlov. <http://en.wikipedia.org/wiki/Ivan_Pavlov>. Erişim Tarihi: 12.09.2013.

Wikipedia Official Page. Spilling water for luck. <http://en.wikipedia.org/wiki/Spilling_water_forLuck>. Erişim Tarihi: 30.09.2013.

Wilk, S. 1991. **Humanistic Antropology**. Knoxville: The University of Tennessee Press.

Wilkinson, P. 2011. (Çev. Emel Lakşe). **Kökenleri ve Anlamlarıyla Efsaneler ve Mitler: Binlerce Yıllık Görsel Bir Yolculuk**. İstanbul: Alfa Yayınları.

Winzeler, R.L. 2012. **Anthropology and Religion: What We Know, Think, and Question**. Maryland: AltaMira Press.

Wiseman, R. ve Watt, C. 2004. Measuring superstitious belief: Why lucky charms matter. **Personality and Individual Differences**. 37: 1533-1541.

Yengin, H. 1996. **Medyanın Dili**. İstanbul: Der Yayınevi.

EK-1 DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

Değerli Katılımcı;

Bu anket formu Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yürütülen “Cinsiyet, Meslek Grubu, Yaş ve Eğitim Düzeyi Değişkenlerinin, Bireylerin Batıl İnançlara Sahip Olma Düzeyleri Üzerindeki Etkileri” başlıklı tez çalışmasının uygulama bölümüne yönelik olarak hazırlanmıştır. Cevap vereceğiniz süre boyunca duygu ve düşüncelerinizde dürüst davranmanız ve hiçbir maddeyi boş bırakmamanız, elde edilecek veriler bakımından oldukça önemlidir. Araştırma tamamen bilimsel amaçlarla kullanılacak olup, vereceğiniz cevaplar ve kişisel bilgileriniz gizli tutulacaktır. Soruları cevaplamadan hemen önce, anket formu üzerindeki açıklamaları dikkatli şekilde okumanız önemle rica olunur.

Katılımınız için teşekkür ederim.

Ceyda Tunçel

Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Halkla İlişkiler ve Tanıtım Yüksek Lisans Öğrencisi

ANKET SORULARI

1. Cinsiyetiniz nedir? 1. Kadın 2. Erkek
2. Mesleğiniz nedir?
3. Kaç yaşındasınız?
4. Eğitim durumunuz nedir? 1. Yüksekokul-Fakülte 2. Yüksek Lisans 3. Doktora ve üzeri

EK-2 ANKET FORMU

Aşağıdaki her bir maddeyi okuyarak, bu madde sizin için her zaman doğru ise “ Kesinlikle Katılıyorum ”, genelde doğru ise “ Katılıyorum ”, emin değilseniz “ Kararsızım ”, genelde doğru değil ise “ Katılmıyorum ”, hiçbir zaman doğru değil ise “ Kesinlikle Katılmıyorum ” şeklinde işaretleme yapmanız rica olunur.	KESİNLİKLE KATILYORUM	KATILYORUM	KARARSIZIM	KATILMIYORUM	KESİNLİKLE KATILMIYORUM
	5	4	3	2	1
1. Batıl inançlarım vardır.					
2. Batıl inançlarımın oluşmasında anne, baba, büyükanne ya da büyükbabamın etkisi ve aktarımları vardır.					
3. Batıl inançlarımı yaşadığım toplum içerisindeki diğer insanlarla paylaşmaktan çekinmiyorum.					
4. Bir problemle karşılaştığım ya da kendimi huzursuz hissettiğim zamanlarda batıl inançlarıma/bilim dışı alternatif yaklaşımlara yöneliyorum.					
5. Korktuğum zamanlarda, diğer zamanlara göre daha çok batıl inançlara yöneliyorum.					
6. Batıl inançlarımın gereğinin aksi bir durum söz konusu olduğunda kendimi huzursuz hissediyorum.					
7. Suyun, taşların, hayvanların ya da diğer doğal nesnelere hayatıma olumlu etkilerinin olduğuna inanıyorum.					
8. Bilimsel yöntemlerle çare bulamadığım hastalık ve benzeri olumsuzlukların çarelerini batıl inançlarda arıyorum.					
9. Nazar gibi olumsuzluklara karşı nazar boncuğu kullanmanın etkili olduğunu düşünüyorum.					
10. Şansa ihtiyacımın olduğu zamanlarda, yanımda bana uğur getirdiğine inandığım bir nesne taşıyorum.					

11. Ayna kırmak, kara kedi görmek, tuz dökmek, merdiven altından geçmek gibi eylemlerin bana uğursuzluk getireceğine inanıyorum.					
12. Tarot, kahve falı, astroloji, Feng Shui gibi konuların gerçekliği olduğuna inanıyorum.					
13. Büyüye inanıyorum.					
14. Kadere inanıyorum.					
15. Muska ve cevşen gibi objeleri günlük hayatımda kullanıyorum.					

